

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΕΤΟΣ ΣΤ'

ΑΡ. 77-78

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Μοναξιά—Εύα—Τὴν Παραμονή—Μπροστὰ ἀπὸ
θάνατο—Mafrouza Wardian—Μετὰ... (ποίημα)

ΚΩΣΤΑ ΜΟΝΤΗ: Ἕνας σκύλος καταμεσίς τῶν δυὸ χωριῶν (διήγημα)

Γ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΛΑΜΠΟΥΣ: Γύρω ἀπὸ τὸ τοπωνυμικὸν αἶνιγμα «Λεμη-
σός» (μελέτη)

Ε. Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗ: Τραγούδι (ποίημα)

ΑΝΤ. ΚΛΟΚΚΑΡΗ: Κυπριακὲς παροιμίες (μελέτη)

ΝΙΚΟΥ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗ: Ἀνοιξιάτικη βροχὴ (νουβέλλα)

ΣΩΖΟΥ ΤΟΜΠΟΛΗ: Τὰ τέσσερα ἀδέφφκια (δημοτικὸ)

(Συνέχεια ἀπὸ μέσα)

ΚΥΠΡΟΣ

ΝΙΟΒΡΗΣ—ΔΕΚΕΒΡΗΣ 1941

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗΣ

Διευθυντής: ΝΙΚΟΣ Ι. ΚΡΑΝΔΙΩΤΗΣ,

Κερόνια

Τυπογραφείο: «ΝΕΟΣ Κόσμος» Θωμά Γ. Κυριακίδη

ΛΕΥΚΟΣΙΑ - ΚΥΠΡΟΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ: ΚΩΣΤΑ ΠΡΟΥΣΗ: Ρωσία.—Σημειώματα: 'Η Νέα Ελλάδα.—'Αντώνης Κλόκκαρης.—Κυπριακά Σημειώματα: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Σχόλιο σε μία κυπριακή μεσαιωνική επιγραφή.—Κριτική: ΑΝΤ. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: Τίμου Μαλάνου "Απαντα"—Ειδήσεις.—Νέα Βιβλία.—'Αλληλογραφία.

ΣΤΑ ΕΠΟΜΕΝΑ

- Τ. ΑΝΘΙΑ: 'Από τὰ «Σφυρίγματα τοῦ 'Ερημίτη» (ποίημα)
Α. ΙΝΤΙΑΝΟΥ: 'Ιωσήφ ὁ ἀπὸ 'Αριμαθίας (ποίημα)
ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗ: Τὰ παλληκαράκια (διήγημα)
Α. ΠΑΝΑΡΕΤΟΥ: Τὸ τραοῦδιν τοὺς μηνάες (δημοτικὸ)
Ν. ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΥ: Λαογραφικὰ θέματα
Μ. ΡΟΥΣΙΑ: 'Ιστορία ποὺ δὲν ἐνδιαφέρει κανένα (διήγημα)

Κυπριακὰ Γράμματα

ΕΤΟΣ ΣΤ'
ΑΡ. 77-78

ΚΥΠΡΟΣ

ΝΙΟΒΡΗΣ
ΔΕΚΕΒΡΗΣ } 1941

ΜΟΝΑΞΙΑ

ΣΤΗ ΓΟΝΙΜΗ σιωπή καθοριζόταν
καὶ τᾶπειρο! κ' ἡ μουσικὴ τῆς ὥρας,
σχῆμα ἀνωφέλετο τῆς ὀρθίας μνήμης—
δὲν ἔλυwane σὲ μάταιη νοσταλγία
τὸ Χρόνο, ποὺ κυλοῦσε.

Ἦταν δικά μας
τὰ ρόδα τῆς αὐγῆς! Δικός μας ἦταν
τῆς δικαιοσύνης ὁ ἥλιος, καὶ τῶν αἰώνων
τὸ σκίρτημα, ἡ χαρὰ, ἡ μορφὴ τοῦ Ἀνθρώπου!

Ποῦ ἔναι οἱ χρυσὲς στιγμές; Ποῦ ναι τὰ ρόδα
τὰ ἐξάισια τῆς αὐγῆς; Τὸ γέλιο; Ὁ οἶστρος;

Ἄποτυφλώθηκα στὴν ἐμμονή μου,
καὶ δὲ βλέπω οὔτε τᾶστρα ποὺ φωτίζουν
ἀπὸ ψηλὰ τὸν πόνο μου.

Δὲ νοιώθω
τὴν ἄρρητη συγκίνηση, τὸ δέος,
τὴν κρυφὴ ἀναγάγια ποὺ κυριεύει
ἓνα παιδί, τὴν πρώτη δοκιμὴ του,
μπρὸς στ' αὐγινόφωτα νερὰ τοῦ πόντου.
Ἦ προσδοκία γυμνή! γνώριμος εἶναι
γιὰ σὲ ὁ ρυθμὸς τῆς θάλασσας, καὶ Τόλμη
λευκόφτερη θάνθισι ὁ δισταγμὸς σου
μὲς στὸν ἀφρό τῆς γρήγορα—αὔριο κι ὄλας!

Ἄξέχαστη Μορφὴ ἄς μποροῦσα, αἰώνια,
νὰ σὲ κρατῶ στὴ χαρμονὴ τοῦ στίχου·
στὰ ὄνειρα τῶν παρθενικῶν ἐρώτων·
στὸ πάθος τῆς πρωτόγεννης μητέρας·
στὴ μουσικὴ τὴν ἀστρική· στὸ φέγγος
ποὺ φωσφορίζει πάνω ἀπ' τὰ πελάη·
στ' ἀρώματα τῆς ἀνοιξῆς· στὸ χρῶμα
τῶν λουλουδιῶν· στῶν ἀηδονιῶν τὶς νότες,
καὶ στὴ βαθιὰ τὶς θλίψη τῆς καρδιάς μου...

Ε Υ Α

ΘΑΡΤΕΙ ὁ καιρὸς νὰ κλάψουμε!...

“Όταν θάρτει

ξανὰ ἡ συνείδηση, τοῦ πόνου τὸ ἀντιζῦγι.
Γιατὶ καὶ τὸ νερὸ ποῦ συλλογιέται
στῆς μοναξιᾶς τὸ ρίγος, φτάνει ὡς τᾶστρα,
ποῦ τρέμουν στὴ χρυσῆ τῆς νύχτας ζώνη
ἀνέλπιδα στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο!

Στὴ χαύνωσή μας κ’ ἡ αἴσθησις ἄς νυστάξει...

Θάρτει ὁ καιρὸς νὰ κλάψουμε

καὶ τότε

θὰ σταθεῖ ἡ μνήμη ὡς νεκρική λαμπάδα
ποῦ ἀγρυπνᾷ τὰ μεσάνυχτα, ἐνῶ γύρω
θανατερὴ ἡσυχία θὰ βασιλεύει
στὸ κίτρινο βασανισμένο φῶς τῆς.
Πελιδὼν θὰ ὑψωθεῖ νάναπολῆσει
χαρούμενες στιγμὲς: Τὸ καλημέρα
τῶν ρόδων· τὸ φιλὶ τῶν Ἀρχαγγέλων·
τῆ μέθη τῆς ἐπίγνωσις τοῦ ὀνείρου·
τὴν πίστη – ἄσωτη ἐλπίδα περιπέτειας
στὸν σπάταλο τὸ χρόνο, – προβολὴ μας·
καὶ τῶν ματιῶν τὸ γλαυκὸ φῶς, αἰῶνια,
ἐλπίδα τῶν γλαυκῶν νερῶν τοῦ πόντου
τῶν ἀναρχῶν!

Θάρτει ὁ καιρὸς...

Τὸ πάθος

θὰ λύσει τὴν ἀνέλπιδη προσπάθεια
τῆ σφιγμένη στὰ δόντια... Χωρὶς οἶχτο
χωρὶς ντροπὴ θὰ κλάψουμε... Θὰ σβῶσει
κι ὁ χρυσὸς ἥλιος ἀπ’ τῆ μνήμη... Φλέβες
γαλάζιες, – σκιὲς Θανάτου! – θὰ θολώνουν
τὸ πλῆθος τῶν ἀστερισμῶν, ποῦ θρέφεις,
ποῦ θρέφουμε ὅλοι στὴ βαθειὰ καρδιά μας.

ᾠ ἄστρα πεσμένα μὲ τὰ σάπια φύλλα!

ᾠ ἄρωμα κανελλί τοῦ χινοπώρου!

ᾠ μυστικὸ νερὸ, βυθῶν ποῦ φέγγεις
ἀσάλευτο, βουβὸ κι ἀπελπισμένο,
σὲ προσμονὴ θανάτου!

Χωρὶς οἶχτο,

χωρὶς ντροπὴ, θάρτει ὁ καιρὸς, νὰ κλαίμε...

ΤΗΝ ΠΑΡΑΜΟΝΗ

Γιάλλινα μάτια, έντάφιο φῶς τῶν ἄστρον,
 ἀνέλπιδα, χλωμοὶ νεκροὶ κοιτάζουν,
 ἀπὸ ψηλὰ κοιτάζουν καὶ μᾶς κρίνουν.
 Καὶ μυστικόπαθοι ἴσκιοι μπερδεμένοι
 στοῦ ὑποσυνειδήτου τὸ μαῦρο κῶμα...

"Ἄλλο εἶν' τὸ βάρος τοῦ θανάτου κι ἄλλο
 τῆς μνήμης, ποὺ βουλιάζει στὴ συνήθεια!

Γιάλλινα μάτια, μεταξένια ροῦχα,
 μποῦκλες χρυσάφι κι ὁμορφιά κερένια,
 σὲ φωτεινὲς πολύχρωμες βιτρίνες
 καὶ θάμπωμα παιδιοῦ ὄνειροπαρμένου.
 Ἡ ἀλάλητη στοργὴ κ' ἡ χαρμωσύνη
 ὦ Κούκλα, τοῦ «μὴ μοῦ ἄπτου» σου τὴν τάξη
 στὴν τρυφερὴ ἐπαφὴ πῶς τσαλακώνουν!
 Κι ἄλλαξε ὁ κόσμος! "Ἄλλαξε ὁ ρυθμὸς του!
 "Ἄγγελοι περπατοῦν στὰ πεζοδρόμια
 φεγγάρια ἀστροβολοῦν στὰ μέτωπά μας,
 καὶ στὴν ψυχὴ γαλάζια ὄνειρα ἀνθίζουν!

"Ἄλλαξε ὁ κόσμος!... ἄλλαξε ὁ ρυθμὸς του...

Οἱ λευκὲς παγερότητες τῶν κρίνων.
 Ἡ ζοφερὴ σιωπὴ τοῦ ωραίου μετώπου.
 Τὰ σκοτεινὰ βασιλεμένα μάτια.
 Κι ὦ μάρμαρα χλωμὰ στὸ μαῦρο χῶμα!

Σιγὴ! Τῶν αἰῶνων ὥρα! "Ἄκρα γαλήνη!
 Ἐπόφαση παντοτεινῆς πικρίας!

Σκοταδερὴ γωνιά καὶ βουβὸ σπῆτι,
 παιγνίδια παιδικὰ: "Ἄλογο ξυλένιο,
 ἔπιπλα ψεύτικα, παληάτσε ἀστεῖε,
 βιβλία, σφυρίχτρες, μπάλες κ' ἐσὺ Κούκλα
 ὦ γιάλλινα ἐσεῖς μάτια, ἐνός ὄνειρου
 λυπητεροῦ, στὸ βάθος σας, ἡ θλίψη,
 περνᾶ στὴ λησμοσύνη!

Δίχως μνήμη
 χωρὶς συγκίνηση καμμιά κοιτάζω
 τὸ έντάφιο φῶς τῶν πεθαμμένων κόσμων,
 ἔξω τοῦ κόσμου. Δὲ μιλῶ, οὔτε κρίνω.

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ

Οί παγωμένες θάλασσες, ή νύχτα
 του πόλου και τάσάλευτο άστρο πάνω
 στα χιονισμένα ξάρτια, που σημαίες
 άκόμα τά στολίζουν παραμένες...

Ή απόφαση ήταν νά παραδοθούμε
 στο νικητή με τόση άξιοπρέπεια
 όση άρμοζε στη σοβαρότητά μας.
 Καί που τό πρώτο μίσος—φόβου μίσος—
 βάρος μπορεί παληάς κληρονομίας,
 θέ νάλλαζόταν με συνθήκη άγάπης!

Στό άσπιλο φέγγος του χοροϋ που πήζει
 σε τέλεια στάση τους ρυθμούς των πόντων
 ή ξέλαμπρη άστραπή της αιώνιότης!

Ήκίνητα όλα, όλα λευκά, παρθένα,
 που κι Ήρχαγγέλων όνειρα μπορούσαν
 νά κοιμηθούν κάτ' άπ' τάσάλευτο άστρο!

Κοιμούνται όλοι οί πρόγονοί σου, έξω από όρια,
 πέρ' από μίσος, φόβο ή προσδοκία
 στο άσπιλο φέγγος των λευκών των αιώνων.

Όμως για σε παράδεισο γλυκειά ήταν
 ή τρυφερή άγκαλίτσα· και τή σκέψη
 δε μεταρσίωνε άλλο από τά έγκόσμια
 στις σφαίρες των Ήγγέλων, όσο ό λόγος
 που άθώα χτυπούσε τήν κλεισμένη πύλη
 των μυστικών· παραφορά και πάθος
 ήταν για σε, τά δυό γλαυκά ματάκια
 που άντιφεγγίζαν τή χαρά των αιώνων...

Ξυλάρμενο καράβι, ω λυπημένη
 καρδιά μου, στη λευκή νύχτα του πόλου,
 στο άσπιλο φέγγος του χιονιοϋ, στη στάση
 τήν τέλεια των σχημάτων, στο φώς του άστρου
 του ήλαροϋ, της παγκόσμιας άρμονίας...
 Δέν έχει έξιλασμό ή μετάγνωσή μας!

Κράτα τόραμ' αυτό παρηγοριά σου.

ΜΑΦΡΟΥΖΑ - WARDIAN

Η ΜΝΗΜΗ τοῦ φωτός με τυραννοῦσε...

Νὰ φύγω ὄξω ἀπ' τὰ σύνορα τοῦ κόσμου :
 θολὰ τοπία καὶ πρόσωπα φεγγάρι
 λειψό, γραμμὴ γυμνὴ ποῦ τρέμει βῆμα
 δισταχτικὸ, δειλό, ἄσκοπο, μοιραῖο,
 καὶ ματωμένο ρόδο τῆς καρδιᾶς μου.
 Πλακοστρωμένοι δρόμοι, ψηλοὶ τοῖχοι
 καὶ σφραγισμένες ξώπορτες... Ὁ πόνος,
 πόνος ἀμίλητος, στ' ἀμίλητα ἄστρα
 κλεισμένος, ποῦ ἀγαπῶ, δὲν ἦταν, ὄχι,
 δὲν ἦταν ὁ ἀδερφός, σὰν τῆ σιωπῆ σας!

Τὸ σκίρτημα τῆς Ζωῆς, ποῦ ὄλο φουσκώνει
 στὸν κύκλο τῆς στιγμῆς, ποῦ αἰώνιου σπόρου,
 πῶς σπάζει τὴν ὀλόκλειστη καμπύλη!
 Κ' ἡ ἀλλόφρονη χαρὰ τοῦ καταρράχτη,
 ἀσημοπράσινη χαρὰ, ἡλίου, υἰείας,
 με τᾶσπρο γέλιο πλημμυρᾶ τὸν κάμπο!

Τοῖχοι ψηλοὶ καὶ σφραγισμένες πόρτες...

Νὰ φύγω ἔξω ἀπ' τὰ σύνορα τῆς μνήμης
 ποῦ τυραννᾶ τις ἄγρυπνές μου νύχτες
 ποῦ τυραννᾶ τὴ σκέψη : Δὲν ὑπάρχει
 στὴ ζωὴ μας Δικαιοσύνη! Δὲν ὑπάρχει
 Ἔλεος!...

Νὰ κοιμηθῶ! Νὰ φύγω! Θεέ μου!

Στὸ φέρετρο ὁ χρυσὸς σταυρός, καρφώνει
 τὰ τέσσερα τοῦ Ὁρίζοντα σημεῖα!
 Βῆμα ἀγρυπνίας ἀλλόφρονο ποῦ φέγγεις
 τὴν ἄβυσσο τοῦ ὄνειρου καὶ τῆς τρέλλας...

* Ἀσπρο βαμβάκι! Ἀγαπημένα χεῖλη!

Μ Ε Τ Α ...

Ἄνατρομο τὸ φῶς καὶ θολή ἢ μνήμη·
κι ἀνοίγει πέρα ἢ ἄβυσσο, μὰ φεύγει
πέρα ἀπ' τὰ χεῖλη τὸ φιλι παρθένο.

Ἀσίγητε πλαταγισμέ τοῦ ἀνέμου·
οἱ στέγες πάνω ἀπὸ τὰ μαῦρα νέφη,
κ' ἡ παγωμένη αὐγή, ποῦ λές καὶ πῆζει
τᾶῦλο τὸ φῶς στὸ χῶρο καὶ στὸ χρόνο,
κ' ἔτσι μετέωρο κρέμμεται στὸ χάος
ἄλυτο, αἰώνιο κι' ἄχρωμο καὶ στεῖρο!

Καὶ νὰ σὲ σέρνει ὁ ἀγέρας, μὲ τὴ θλίψη
καὶ τὸ αἷμα τοῦ φτεροῦ τοῦ πληγωμένου.
Τὸ αἰσθάνεστε, ὦ βελούδινα ἔσεῖς μάτια,
τὸ χτυπομάδημα στὸ μαῦρο χῶμα,
καὶ πέφτοντας βαριά ψυχορραγεῖτε
μάτια συλλογισμένα, ὕγρα, μεγάλα...

ΓΛ. ΑΛΙΘΕΡΣΗΣ

ΕΝΑΣ ΣΚΥΛΟΣ ΚΑΤΑΜΕΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΙΩΝ

[Χαρισμένο στὸ Σταῦρο Γερούδη]

Ἐνας μεγάλος μαῦρος σκύλος κοκκαλιάρης κι' ἀκάθαρτος. Τὰ μάτια του εἶν' ὀλοκόκκινα σὰν ἀπὸ κούραση, μὰ ὥστόσο πετᾶνε, κάτι αἱματένιες σπίθες δύσπιστες καὶ δεμένες, λές, σὲ γροθιές, κάτι γροθιές παράξενες ποῦ φοβερίζουνε μέσ' ἀπ' τὴν ἀδυναμία τους. Μοιάζουνε ἴσως μὲ τίς ματιές κάποιου ποῦ ἔμαθε πιά γιὰ καλὰ πὼς ἐχθροὶ μονάχα μποροῦνε νὰ τὸν τριγυρίσουν. (Μιά-δυὸ φορές γελάστηκε καὶ πίστεψε πὼς ὑπῆρχανε καὶ φίλοι μὰ δὲν ξαναγελιέται πιά.

—Κανέννας, κανέννας....)

Ἡ γλώσσα του κρεμμασμένη ὄξω ἀπ' τὸ στόμα ἀφήνει τὸ σάλιο νὰ στάζῃ σὲ μικρὲς κλωστὲς στὴ γῆς. Ἄνασαινε κομμένα καὶ δυνατά.... Δίχως ἄλλο πεινάει καὶ διψάει πολὺ...

Κ' εἶναι στὸν ἄσπρο, σκονισμένο δρόμο πὸ ἐνώνει τὰ χωριά Κ. καὶ Δ. πὸ βρέθηκε σήμερα ὁ σκύλος... Ποιὸς ξέρει πῶς ἔτυχε αὐτό. Μπορεῖ τόσο εὐκολα νὰ βρεθῆ ξαφνικά στὸ δρόμο ἕνας σκύλος. Σ' ἕνα δρόμο πὸ νὰ τοῦ ἀναδεύῃ τὴν ἐκτυφλωτικὴ ἀσπράδα καὶ νὰ τὸν πυραχτῶνῃ τὸ λιοπύρι τ' Αὐγουστιάτικου μεσημεριοῦ σὰν κ' ἔτοῦτο...

Σκυφτά-σκυφτά τραβάει γιὰ δῶθε. Δὲν ἀντικρῶζει τοὺς διαβάτες καὶ προσπαθᾷ νὰ ρουφήξῃ λιγάκι τὴ γλώσσα του γιὰ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ πιστέψουνε πῶς οὔτε πεινᾷ οὔτε διψᾷ καὶ πῶς ἔχει κάποια δουλειὰ καὶ δὲν εἶναι παλιόσκυλο τοῦ δρόμου, ἴσως ἔτσι γλυτώσῃ ἀπ' τὰ κοτρῶνια τους...

—Κύριε, περνᾷ ἕνας σκύλος ὅπως πρέπει, ποῦχει καὶ τ' ὄνομά του καὶ τ' ἀφεντικό του ἐν τάξει. Καὶ περνᾷ γιατί ἔχει μιὰ δουλειὰ στὸ κάτω χωριό. "Ὀλος ὁ κόσμος ἔχει δουλειές. Ψέμματα;

Ψέμματα, ναί. Ποῦ τὴ βρῆκε τὴ δουλειά; Ποῦ τὸ βρῆκε τ' ἀφεντικό; 'Ἡ μόνη ἀλήθεια εἶναι πῶς θάχῃ ἕνα κάποιο ὄνομα. "Ὀχι, δὲ γίνεται, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ἔχῃ ὄνομα. 'Ακούσατε ἔσεεις ποτέ σας σκύλο χωρὶς ὄνομα; Δὲν ἔχει σημασία πῶς δὲν τὸ ξέρει κανένας πιά, πῶς τοῦ τ' ἀχρήστεψε ὁ δρόμος. Μπορεῖ περίφημα νὰ βρεθῆ τώρα δὰ (μάλιστα, τώρα δὰ) κάποιοι πὸ νὰ τοῦ φωνάξῃ—πέστε «Φόξ».

—Φόξ, Φόξ...

Εἶναι πιθανό, βέβαια, ν' ἀπορήσῃ πολὺ σὰν τ' ἀκούσῃ καὶ νὰ δυσκολευτῇ νὰ πιστέψῃ πῶς εἶν' αὐτοῦ πὸ φωνάζουνε. Μὰ ὅλα τὰ πράματα ξεδιαλύζονται κάποια φορὰ καὶ στὸ τέλος θ' ἀποδειχτῇ πῶς μάλιστα αὐτόνε, μονάχα αὐτόνε φώναξαν.

—Φόξ, Φόξ... ('Ακούστε μὲ τ' αὐτιά σας τ' ἴδια). Φόξ, Φόξ...

'Ὅπωςδήποτε ὁμως δὲ φαίνεται νὰ δίνῃ μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὴν προσποίησή του, γιατί τοὺς παρακολουθᾷ τοὺς διαβάτες μὲ τὴν ἄκρηα τοῦ ματιοῦ καθὼς σιμώνουνε καὶ μόλις καταλάβῃ καμμιὰ ὑποπτη κίνηση—ἕνα σκύψιμο, ἔστω καὶ φαινομενικὰ εἰρηνικό, ἕνα σήκωμα τοῦ χεριοῦ πὸ μπορεῖ βέβαια νὰ γινε καὶ γιὰ ἕνα ὁποιοδήποτε ἄλλο λόγο—ἀρχίζει τὴν τρεχάλα. Τότες τὸν ὑποπεύουνται γιὰ καλὰ οἱ ἄνθρωποι, μὰ πάει, τὸ κοτρῶνι δὲν τότε φτάνει πιά... 'Ὡστόσο αὐτὸ δὲ γίνεται μ' ὄλους Εἶν' ἄλλοι πὸ ἀπὸ μακριὰ τότε μυρίζουνται πῶς δὲν εἶναι παρὰ ἕνα παλιόσκυλο. Μὰ κ' ἐτοῦτος τὸ καταλαβαίνει—τὸ δαισιάνεται λὲς—πῶς τὸν πήρανε χαμπάρι. Κι ἀρχίζει τότες ἕνα παιγνίδι, ἐκεῖνοι νὰ κάνουν πῶς δὲν τὸν ὑποψιάζονται καὶ κυτᾷν ἄλλοῦ ἀφήνοντάς τονε νὰ πλησιάσῃ μήπως γυρίσῃ πίσω καὶ τότε χάσουν' κι αὐτὸς (μιὰ κ' εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τοὺς προσπεράσῃ) νὰ κἀνῃ πῶς δὲν ἔχει ἰδέα ἀπ' τὰ καμῶματά τους. Κοροῖδεύουνε ἔτσι ὁ ἕνας τὸν ἄλλο ὥσπου νᾶρθῃ ἡ κατάλληλη στιγμή γιὰ νὰ σηκωθῇ τὸ χέρι καὶ νὰ ρίξῃ τὸ κοτρῶνι—ποῦ τῶχει κιόλας ἔτοιμο—καὶ γιὰ νὰ τὸ βάνῃ ὁ σκύλος στὰ πόδια...

Τρέχει τόσο μονάχα όσο εἶν' ἄρκετό γιὰ νὰ ξωμακρύνῃ. Δὲν ἔχει παραπάνω δύναμη γιὰ χάσιμο. Καὶ ξαναβραδύνει τὸ βῆμα του καὶ περπατᾷ ἔτσι ὥσπου κάποτε νὰ σταματήσῃ...

Δὲν εἶν' ἀπότομο τὸ σταμάτημα. Ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ μερικά βηματάκια πού γίνονται σὰν ἀπὸ ἀδράνεια πρὶν ὀλοκληρωθῆ ἀκόμα ἢ σκέψη του. Γιατὶ εἶν' ἡ σκέψη πού τότε σταματᾷ, ἢ σκέψη πού ἦρθε ἔτσι ἀπρόσκλητη μόλις φάνηκαν τὰ σπίτια τοῦ ἐνοῦ χωριοῦ... Τὰ σπίτια, τὸ χωριό, ἔ; Μάλιστα τὰ σπίτια... Τὰ σπίτια, αὐτὸ λέω κ' ἐγώ... Μ' ἀλήθεια τί παεὶ νὰ κάνῃ αὐτοῦ ἀφοῦ κανένας δὲν τὸν περιμένει καὶ κανένας δὲ θὰ τότε δεχτῆ; Καὶ τὰ κοτρόνια... Καὶ τὰ παιδιὰ (τὰ κακὰ παιδιὰ) κι ὁ μπόγιας... Μισὸ λεφτό-μισὸ λεφτό καὶ σταματήσαν ὀλότελα καὶ τὰ μικρὰ βηματάκια. Σὲ κείνο τὸ μισὸ λεφτό (τὸ ἓνα λεφτό) εἶχανε γίνοι μερικά, κ' ἔπειτα ἀκόμα ἀπ' τὴν ὀλοκλήρωση τῆς σκέψης του. Εἶν' τὰ βηματάκια πού γίνονται μονάχα τους, πού τὰ κάνει ἢ ἀντίδραση πρὸς τὸ μυαλό κάποιος πιὸ ἐσώτερης ἀπὸ κείνα διάθεσης πού μ' ὄλο πού βγῆκε πιά ἢ ἀπόφαση γιὰ τὸ σταμάτημα ὡστόσο δὲ θέλει ἀκόμα νὰ τὴν παραδεχτῆ. Καὶ πρὸς τὸν γκρεμὸ νὰ πάγαινε, τὰ βηματάκια ἔτσι ἢ ἀλλοιῶς θὰ γινόντουσαν ἔστω κι ἂν ἦταν ὀλοφάνερος πιά ὁ ὄλεθρος...

Σταματᾷ. Σταματᾷ ἓνα λεπτό, δυό, τρία... Τὸ κόκκινο βλέμμα του γυρνᾷ ὀλοῦθε σὰν κάτι νὰ γυρεῦῃ, κάτι νὰ ζητᾷ. Κ' οἱ αιματένεις σπίθες δὲ βρίσκουν αὐτὸ τὸ κάτι...

—Να γυρίσῃ πίσω, δὲν ἔχει ἄλλη λύση...

Νὰ γυρίσῃ πίσω; Στ' ἀλήθεια πρέπει νὰ γυρίσῃ πίσω; Δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση; Δὲ βγαίνει εὐκόλα ἢ ἀπόφαση τοῦ γυρισμοῦ... Κάποτες ὅμως πρέπει νὰ βγῆ κι αὐτῆ... Καὶ γυρνᾷ πίσω. Καὶ τρέχει τώρα, δὲν περπατᾷ πιά, μ' ὄλο πού δὲν ἔχει δυνάμεις γιὰ χάσιμο. Τρέχει καὶ συλλογιέται πῶς θὰ ξεφύγῃ τώρα ἀπ' τοὺς διαβάτες ποῦχε συναντήσῃ στὸν ἐρχομό του. "Ὅλοι πιά τὸν ξαίρουνε. Κανένα δὲ μπορεῖ νὰ γελάσῃ πῶς δὲν εἶναι παλιόσκυλο τοῦ δρόμου. Καὶ κείνοι ὅμως πού πρὶ λίγῃ ὥρᾳ εἶχανε προσποιηθῆ τοὺς ἀδιάφορους ὡς νὰ πλησιάσῃ, ξέρουν πῶς δὲν θὰ τὸν ξεγελάσουν οὔτε τόσο δα μὲ τὴν προσποίησή τους τώρα. Θὰ παίξουν ὄλοι μ' ἀνοιχτὰ χαρτιά. Καὶ τὸ καλύτερο πού θάχῃ νὰ κάνῃ ὁ σκύλος εἶναι νὰ βάνῃ ντόπρα κι ὀλοφάνερα τὴν οὐρὰ στὰ σκελια του καὶ νὰ κυτᾷ πῶς νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὰ κοτρόνια μὲ τὴν φευγάλα.

—Μάλιστα, εἶμαι ἓνα παλιόσκυλο τοῦ δρόμου. Κανετε ὅτι μπορεῖτε γιὰ νὰ μὲ πετύχουν τὰ κοτρόνια σας καὶ θὰ κάνω κ' ἐγώ ὅ,τι μπορῶ γιὰ νὰ τ' ἀποφύγω...

"Ἐτσι κ' ἔκανε. Μὰ δὲν ἀπόφυγε τὰ κοτρόνια ὀλονῶν. Ἐνα τὸν πέτυχε στὴ ράχη. Πόνεσε κι ἄφησε μιὰ δυνατὴ κραυγὴ. Δὲ μπόρεσε νὰ μὴ φωνάξῃ μολονότι δὲν τόκανε γιὰ νὰ ζητήσῃ οἶχτο. Πόνεσε καὶ τὸ εἶπε εἰλικρινά... "Ἀκουγε πίσω του τίς φωνές τῶν ἀνθρώπων πού εἶχανε διασκεδάσει κυνηγώντας τὸν μὰ τὰ μάτια

του δὲν ἔγιναν πιὸ αἱματένια, γιατί ἀπλούστατα δὲ μπορούσανε νὰ γίνουν πιὸ αἱματένια. "Ὅλα ἔχουν ἓνα ὄριον κι ἅμα τὸ φτάξης δὲ φοβάσαι πιὰ πῶς θὰ τὸ ξεπεράσης... Κι' ὁ σκύλος δὲ θύμωσε πιότερο μὲ τὸς ἀνθρώπους...

Ἐσὶς εἶχε μακρύνῃ πάλι ἀρκετά. Κι ὁμως δὲ βραδύνη τὸ βῆμα του. Τρέχει. Τρέχει, γιὰ νὰ μπορέσῃ ἴσως νὰ πιστέψῃ πῶς ἔχει κάποιον σκοπὸ. Εἶχε φτάξῃ στὴν κατάστασιν πού τοῦ χρειαζότανε νὰ ξεγελάσῃ ὄχι πιὰ τοὺς διαβάτες μὰ τὸν ἑαυτὸ του τὸν ἴδιον. Ποιὸς ξέρει ἂν μπόρεσε γιὰ μιὰ στιγμὴ. Μὰ κι ἂν ναί, τί τὸ ὄφελος; Ὁ δρόμος κάποτες θὰ τελειώσῃ. Τελειώσῃ μάλιστα. Νὰ τὰ σπῖτια τοῦ ἄλλου χωριοῦ πού φάνηκαν.. Σπῖτια; Μὰ πάλι σπῖτια; "Ὡ γιατί νὰ ὑπάρχουνε τόσα σπῖτια στὸν κόσμον; "Ὅσο γι' αὐτόνε θὰ ποθοῦσε νᾶταν ὅλα δρόμος, ἓνας ἀτέλειωτος δρόμος. Ὅταν τρέχῃς εἶναι πάντα καλήτερα.. Δρόμος ὁμως πραγματικὸς ὄχι σὰν καὶ τοῦτο δῶ. Αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε τόσο δᾶ δρόμος. Δὲν μπορεῖ νᾶναι δρόμος ὅταν ἔχῃ στὶς δυὸ του ἄκρηες τόσα σπῖτια.

Σταματᾶ... Οὔτ' ἐκεῖ δὲν τὸν περιμένει κανένας... Τὰ παιδιὰ κι ὁ μπόγιας ξαναπερνᾶνε μπροστὰ στὰ μάτια του.. Θυμᾶται πού τὸν εἶχε πιάσει μιὰ φορὰ ὁ μπόγιας. Τὸν πάγαινε μαζί μ' ἄλλα σκυλιὰ μέσα στὸ σιδερένιο κλουβὶ του. Ἦταν ὄλοι κουβαριασμένοι, πεινασμένοι, διψασμένοι καὶ τρομαγμένοι, τρομαγμένοι πολὺ γιατί μάντευαν πῶς κάποιον πολὺ μεγάλο κακὸ τοὺς περίμενε. Ἄλλοιως δὲ θὰ τοὺς ἔκαναν τὴ χάρη νὰ τοὺς κυνηγήσουν τόσο, κ' ὕστερα νὰ τοὺς κάνουν αὐτὸ τὸ γύρον μὲς' στὸ σιδερένιο κλουβὶ... Ἐκεῖνη τὴ φορὰ μπόρεσε καὶ τῶσκασε τὴν τελευταία-τελευταία στιγμὴ, μὰ τοῦ ἔμεινε μιὰ φοβερὴ ἀνάμνηση..

Ἐσὶς νὰ γυρῖσῃ πίσω πάλι; "Ὁχι, δὲν ἔχει πίσω γι' αὐτόνε πιά. Καὶ δὲν ἔχει οὔτε μπροστὰ.. Κυτᾶ δῶ, κυτᾶ κεῖ.. Ἰσως ὑπάρχει ἀκόμα καμμιά ἐλπίδα; "Ὁχι, δὲν ὑπάρχει καμμιά... Καμμιά; Καμμιά... Μὰ ὄχι, πῶς γίνεται, πῶς εἶναι σωστὸ νὰ μὴν ὑπάρχῃ ξαφνικὰ γιὰ κάποιον ἐλπίδα; Τὸ βλέμμα του ἀγκαλιάζει ξανά κείνα τὰ καταραμένα σπιτόκια τὰ τυλιγμένα μὲς' στὰ δέντρα... Αὐτὰ φταῖνε. Ἄν ἔλειπαν ἐκεῖνα... Ὁ ἥλιος τότε χτυπᾶ φλογισμένος κι ἀναδεύει φωτιὰ ἀπ' τὴν ἄσπρη σκόνῃ...

Οἱ διαβάτες ὅπου νᾶναι πλησιάζουνε μὲ τὰ κοτρόνια τους, μὰ ὁ σκύλος δὲ σκέφτεται πιὰ πῶς νὰ ξεφύγῃ. Δὲν τοὺς λογαριάζει μάλιστα. Εἶχε φτάξῃ τ' ὄριον καὶ δὲ φοβόταν πῶς θὰ τὸ ξεπερνοῦσε... Στέκει ἐκεῖ μαῦρος σὰ μιὰ λίγδα στὸν ἄσπρον δρόμον... Ἄκριβως σὰ μιὰ λίγδα... Ἰσως τ' ἀποφάσισε, τὸ κατάλαβε πῶς γίνεται κάποτες νὰ μὴν ὑπάρχῃ ξαφνικὰ γιὰ κάποιον ἐλπίδα...

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΑΙΝΙΓΜΑ «ΛΕΜΗΣΣΟΣ»

Παρ' ὄλας τὰς δυσκολίας, τὰς ὁποίας παρέχει ἡ παρχυγωγή τοῦ ὀνόματος τῆς Λεμησσοῦ, νομίζω πῶς μὲ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας τῆς ἐπιστήμης ἔχει ἐξευρεθῆ ὁ μίτος, πού θὰ μὰς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν λύσιν τοῦ δυσκόλου τούτου προβλήματος.

Τὰ ὑπὸ τοῦ Κυπριακοῦ τμήματος τῶν ἀρχαιοτήτων ἀνακαλυφθέντα εὐρήματα μὰς ὀδηγοῦν εἰς τὸ ν' ἀναζητήσωμεν τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς ἰδρύσεως τῆς πόλεως εἰς τὴν 3ην π. Χ. χιλιετηρίδα (Κυπρ. Γράμματα, ἔτος Ε' ἀρ. 66 σ. 328). Ὁ J. L. Myres ἐκφράζει τὴν γνώμην ὅτι ὁ Κυπριακὸς πολιτισμὸς τῆς 1ης ἐποχῆς τοῦ χαλκοῦ ἦλθεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν. (Iraq vi (1939) 75). Ὁ Sir Arthur Evans νομίζει πῶς τὰ ἐν Κύπρῳ εἰς-σσοὺς ὀνόματα πρέπει νὰ σχετισθοῦν μὲ τὰ εἰς-σσοὺς τοιαῦτα τῆς γεωτονικῆς παραλίας τῆς Κιλικίας (Scripta Minoa, Oxford, 1909, σελ. 68).

Μὲ τὰ πορίσματα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης συμφωνοῦν καὶ αἱ μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων. Ὁ Ψευδο-Σκύλαξ (κεφ. 103), ἀναφερόμενος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀμαθοῦντος, τοὺς ὀνομάζει *αὐτόχθονας*. Ὁ Θεόπομπος (Müller, F. H. G. I σ. 295) νομίζει πῶς οἱ Ἀμαθοῦσιοι ἦσαν *τὰ ἀπομεινάρια προελληνικοῦ πληθυσμοῦ*, τὰ ὁποία ἐξεδίδωσαν ἐκ τῆς νήσου οἱ Ἕλληνες, ὅταν ἤρχισαν νὰ ἰδρῦουν ἀποικίας εἰς τὴν νήσον.

Κάτι σχετικὸν ἀναφέρει καὶ ὁ Πausανίας (IX, 19, 1): «... ἐκ Θηβῶν δὲ ὁδοὺς ἐς Χαλκίδα κατὰ πύλας ταύτας ἐστὶ τὰς Πρόιτιδας... Ἐπὶ ταύτῃ τῇ λεωφόρῳ χωρίον ἐστὶ Τευμησσός... καὶ Ἀθηνᾶς ἐν Τευμησσῶ Τελχινίας ἐστὶν ἱερόν, ἄγαλμα οὐκ ἔχον. ἐς δὲ τὴν ἐπίκλησιν αὐτῆς ἔστιν εἰκάζειν ὡς τῶν ἐν Κύπρῳ ποτὲ οἰκησάντων Τελχίνων ἀφικομένη μοῖρα ἐς Βοιωτοὺς ἱερόν ἰδρῦσατο Ἀθηνᾶς Τελχινίας». Ἴσως ἡ μαρτυρία αὕτη τοῦ Πausανίου—ἀν γίνῃ πιστευτὴ—εἶναι περισσότερον σαφῆς, διότι ὁμιλεῖ περὶ Τελχίνων, οἱ ὁποῖοι κατῴκησαν κάποτε εἰς τὴν νήσον μὰς καὶ ἐκ τούτων μοῖρα μετῴκησεν εἰς Βοιωτίαν, ὅπου ἴδρυσεν ἱερόν τῆς Τελχινίας Ἀθηνᾶς, εἰς τὴν πόλιν *Τευμησσόν*. Βεβαίως ὁμιλεῖ μόνον περὶ ἰδρύσεως ἱεροῦ, χωρὶς νὰ κάμῃ λόγον περὶ ἰδρύσεως καὶ τῆς πόλεως. Ἡ εἰς-σσοὺς ὅμως κατάληξις τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ταύτης, ἡ ὁποία, καθὼς ἀπέδειξεν ὁ γλωσσολόγος καθηγητῆς Kretschmer (Einführung in die Geschichte der griechischen Sprache, Göttingen, 1896 σ. 401), ἀνήκει εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν προελληνικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδος, τῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ τῆς Ν Δ. Μικρᾶς Ἀσίας, μὰς βοηθεῖ εἰς τὸ νὰ δεχθῶμεν τοὺς ἰδίους προελληνικοὺς λαοὺς—τοὺς Τελχίνας—ὡς ἰδρυτὰς τῆς πόλεως Τευμησσοῦ. Γένος μαντικόν,

καθώς ἀκριβῶς ἦτο καὶ τὸ γένος τῶν Τελχίνων, ἔχομεν καὶ εἰς Τελμησσὸν τῆς Μ. Ἀσίας, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ἀρριανὸς εἰς τὴν Ἀνάβασιν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (II, 3, 2—4). Ἡ εἰς -σός κατάληξις τῆς Τελμησσοῦ καὶ ἡ πληροφορία ὅτι διέμενον ἐνταῦθα γένος μαντικόν, μᾶς ἄγουν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἔχομεν καὶ ἐδῶ γένος προελληνικὸν καὶ πιθανώτατα τὸ ἴδιον μαντικὸν γένος τῶν Τελχίνων.

Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων καὶ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν ἔχομεν εἰς τὴν Κύπρον προελληνικοὺς λαοὺς, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωμεν μαρτυρίας καὶ εἰς ποῖα μέρη τῆς νήσου ἔζησαν οἱ λαοὶ οὗτοι. Πλὴν τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας οὗτοι ἴδρυσαν εἰς ἄλλα μέρη τοῦ Ἑλληνισμοῦ—Τεμμησσός, Τελμησσός Ἰαλυσσός κ.λ.—μᾶς ὀδηγοῦν νὰ τοποθετήσωμεν τοὺς λαοὺς τούτους ἐν Κύπρῳ εἰς πόλεις, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἔχουσι προελληνικὴν τὴν καταγωγὴν.

Ἐπομένως τὸ ὄνομα Λεμησσός, ἐκ τοῦ ὁποίου δὲν εἶναι δύσκολον νὰ προέλθῃ καὶ εἰς τὸ ὄνομα Λεμεσσός, πρέπει νὰ τὸ συσχετίσωμεν πρὸς τὰ λοιπὰ ἐν Κύπρῳ εἰς σός ὀνόματα—Ταμασσός, Καλαβασσός—καὶ ν' ἀναγάγωμεν καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὴν ἴδρυσιν τῆς πόλεως εἰς τοὺς προελληνικοὺς λαοὺς, οἱ ὁποῖοι ἔζησαν ἐν Κύπρῳ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον συμφωνεῖ καὶ μὲ τὰς ἀνασκαφὰς καὶ μὲ τὰ ἐν γένει πορίσματα τῆς ἐπιστήμης.

Γ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΑΜΠΟΥΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Τὸ φεγγάρι τριγυρίζει ἀμέριμνο
 στὰ γαλάζια πλάτια
 κ' ἡ ἐλπίδα γίνεται δεντρὶ
 μὲ βαθιὰ στὴ γῆ τὶς ρίζες
 ποτισμένη ἀπ' τῆς ἀγάπης
 τὶς ἀστεῖρευτες πηγές
 καὶ τὴ λάμψη τῆς εἰρήνης.
 Σκολιανὴ—κοθημερινὴ
 γέρνω καὶ κοιμᾶμαι κι ὄνειρα
 μὲ πλανεύουσε χρυσά—
 ἡλιοστάλες χαρωπές
 ἀπὸ μέλι κόμποι χίλιοι.

Ἡ ψυχὴ τῆς καλῆς φύσης
 σιγανὰ μοῦ τραγουδεῖ:
 Τὸ φεγγάρι τριγυρίζει ἀμέριμνο
 στὰ γαλάζια πλάτια....

Ε. Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ ΠΑΡΟΙΜΙΕΣ

Κυπριώτη μου,

Θέλεις νά έντρυφήσης, νά νοιώσης μέσα σου πραγματικήν εὐχαρίστησιν μαζί καὶ περηφάνεια πῶς γεννήθηκες καὶ σὺ στὸν ὡμορφον αὐτὸν τόπον πού τὸν λέν Νησί τῆς Ἀφροδίτης;

Θέλεις νά καμαρώσης γιὰ τὴν σοφία καὶ τὴν ἐξυπνάδα καὶ νά ἀπολαύσης τὸ χιουμοριστικό, τὸ φιλοσοφικό καὶ τὸ σαρκαστικό πνεῦμα τῶν παππούδων σου; Διάβασε λίγες ἀπ' τὲς πολλὲς τὲς ἀμπολλες παροιμίες τους.

Θά βρῆς ἀνάμεσα σ' αὐτὲς μερικὲς πού ἀποτελοῦν ἀληθινὰ μαργαριτάρια.

Στὸ διάβασμα τους θά νοιώσης μέσα σου αἴσθημα θαυμασμοῦ καὶ εὐχαριστήσεως.

Θά ἀπολαύσης καὶ στ' ἀλήθεια θά κολακευθῆς καὶ θά καμαρώσης γιὰτὶ εἶσαι καὶ σὺ γέννα μιᾶς τέτοιας φυλῆς πού κάθε κουβέντα τῆς ἀποτελεῖ ἐπίγραμμα, ἀπόφθεγμα τὸ κάθε τῆς σκῶμμα καὶ βάθος σοφίας καὶ ρεαλισμοῦ ἢ κάθε τῆς παροιμία.

Τὰ γνωμικά καὶ οἱ παροιμίες του εἶναι, ὡς θά δῆτε, διατυπωμένες μὲ τέτοιο μέτρο, μὲ τόση χάρη καὶ μὲ τέτοιο λακωνισμό, πού κάθε χώρα καὶ κάθε λαὸς καὶ κάθε φυλὴ θά ὑπερηφανεύετο ὅταν ἔνοιωθε πῶς αὐτοὶ οἱ θησαυροὶ πρωτοεπιβόησαν ἀπὸ τοὺς δικούς του προγόνους καὶ πῶς αὐτὰ τὰ χρυσὰ λόγια ἀπεκρυσταλλώθηκαν στὴ δική τους γλῶσσα.

1. «Ἐμεῖς τζιαι μὲ τὸν κούελλον νά συντροφέψωμεν πάλαι ἐννὰ ζητῶ μαλλὶν πουλλόου μας».

Ἔτσι παθαίνουν καὶ ἄτομα καὶ Κράτη ὄχι μονάχα σήμερα ἀλλὰ σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ σ' ὅλους τὲς ἐποχές.

Οἱ μικροὶ, οἱ ἀδύνατοι, οἱ φτωχοὶ ἐπιδιώκουν Συναιτερισμοὺς καὶ Συμμαχίες μὲ μεγάλους, μὲ ἰσχυροὺς, μὲ πλουσίους, μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι κάτι θά ὠφεληθῶσιν ἀπὸ ἓνα τέτοιον Συνεταιρισμόν, ἀπομιά τέτοια Συμμαχίαν καὶ στὸ τέλος ἀποδεικνύεται ὅτι εἶνε αὐτοὶ οἱ μεγάλοι, οἱ πανίσχυροι, οἱ πλουτοκράτες πού θέλουν βοήθεια καὶ... μαλλὶν ἀπὸ μᾶς τοὺς φτωχοὺς, τοὺς θεόγυμνους.

2. «Ἡ πείνα τὴν εὐκηνειζὴν ποβκηνειζὴν τὴν κάμνει.»

Πόσοι μὲ ἀνατροφήν καλὴν δὲν ἀναγκάζονται νά κάμουν ἀβάριαν τῆς εὐγενείας καὶ τῶν καλῶν τρόπων λόγῳ ἀνεχειᾶς καὶ στερησεων;

3. «Μὲ τὸν πελλὸν κουβέντιαζε μὰ κράτε τζιαι τὴν πέτρα.»

Ἄν δὲν εἶσαι εἰς θέσιν νὰ κρατήσης ἄμυναν καὶ νὰ ὑπερασπῆς τὸν ἑαυτὸν σου, ἀπόφευγε νὰ ἔρχεσαι εἰς ἐπαφὴν μὲ πρόσωπα ἀνισόροπα καὶ ἐπικίνδυνα· ἐν ἀνάγκῃ ὅμως ποῦ θὰ βρεθῆς ἐ μιά τέτοια περιπτώσει, κουβεντιάζων μὲ τέτοια πρόσωπα ἔσο διὰ πᾶν ἐνδεχόμενον προσεκτικὸς καὶ ἐν ἐπιφυλακῇ.

4. *Ἀπ' ὅ·ηι μαύρους σ' αἰρῆται τζαι κότζινους δοτ' ἔεται τζ' ἀπό·ηι ἀσπροπάταλους κλαίει τζ' ἀνακαλιέται.*

Τόση μεγάλη σημασία δίνει στὸν χρωματισμὸν τοῦ δέρματος τῶν βωδιῶν καὶ τῶν ἀλόγων ἢ παρατηρητικότητα τοῦ Κυπριώτη, ὥστε τὴν ἀξίαν τῶν ζώων αὐτῶν πολλές φορές νὰ τὴν αὐξομειῶνῃ ὄχι τὸ ἀνάστημα ἢ βάρος ἀλλὰ ὁ χρωματισμὸς τοῦ δέρματος.

Σχετικῶς μάλιστα μὲ τ' ἄλογα ἢ παρατηρητικότητά του προχωρεῖ ἀκόμη πιο πέρα, κάμνουσα διάκρισιν τῆς ἰκανότητος τοῦ ζώου ἀναλόγως τῆς ἀποχρώσεως ἐκάστου. Οὕτω ἐπὶ παραδειγματι λέγει:

Μὴν πάρης ρουσον (στὰ πετρερά)

πούλησ' τὸν μαῦρον (στὰ λασπερά)

ἀνάγιωσ' τὸν σύζυνον (στ' ἀγκαθθερά)

καβάλλησε τὸν σκοῦρον (ἀντίκρου στὸν ἀέρα).

δηλ. ἐνῶ ὁ ρουσσος μπορεῖ νὰ χρησιμοποιηθῆ σὲ ὄλες τὲς περιπτώσεις, τῶν ἄλλων χρωμάτων τὰ ἄλογα μόνον σὲ ὠρισμένες περιπτώσεις μποροῦν νὰ εἶναι κατάλληλα.

Παραστατικῶς σχετικῶς μὲ τὴν ἀξίαν ποῦ ἀποδίδουν στὸς χρωματισμοὺς τῶν ἀλόγων εἶναι ἡ ἐξῆς ἀφήγησις τὴν ὁποίαν ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα Γέρου Πισσουρκώτη: Ὅταν ὁ γυιὸς κάποιου Γερολήσταρχου ἔλεγεν ἀπελπισμένος στὸν πατέρα του ὅτι θ' αὐτοκτονοῦσεν ἂν ἐπέμεναν οἱ Γονεῖς τῆς κόρης π' ἀγαποῦτε νὰ τοῦ τὴν ἀρνοῦνται γιὰ γυναῖκα, τοῦ προαγγέλλει. Τρέχα παιδί μου στὸ σταῦλο μου καὶ διάλεξε ἀπ' ὅλα τὰ ἄλογά μας ἓνα ποῦ νᾶναι κόκκινο καὶ τρέξε τον σὲ ἐκατόσκαλο χωράφι διόλο· κι ἂν δὲν μπορέσῃ νὰ τὸ περάσῃ, πάρε ἄλλο ποῦ νὰ εἶνε πάλι κόκκινο κι ἄρπαξε τὴν κορὴ πισωκάπουλλά σου.

«Τζ' ἄρκεψε τὲς φτερνιστηρκές τοῦ ρούσσικου τ' ἀππάρου

Τζ' ἂν δῆς πῶς εἶνε σύζυνος ὁ ἀππαρος ποῦ φτάνει

στρέψε τὸ ρουσσο σου γοργὰ στ' ἀγκαθθερά χωράφια.

Κι ἂν τύχῃ νᾶνε κόκκινος σὲ πετρερὸ χωράφι

εἰ δὲ τζ' εἶνε κατάμαυρος στρέψε πρὸς τὸν ἀέρα

τὸν πσινόν τ' ἀλόγου σου.

5. «Ἡ Αἶγα σὰν ἄκουσε πῶς πέθανεν ὁ βοσκός,

«Μὴν τὸν θάψετε» εἶπεν «ὥστε νὰ μοῦ βάλετε ἄλλον ταπισόν μου.»

Ἄν κι ὁ Αἰγοβοσκός μας εἶχε τὸ ἐκατοστὸν τῆς συναίσθησης αὐτῆς ποῦ ἢ παραπάνω παροιμία δείχνει πῶς ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτὸν τῆς ἢ κατσίκα (γιὰ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ τῆς ἐνστικτα) ἢ Αἰγοτροφία στὴν Νῆσον θὰ ἀπετέλει μόνον πηγὴν πλοῦτου κι ὄχι πηληγὴν καὶ τοῦ βοσκοῦ καὶ τοῦ Γεωργοῦ ὅπως σήμερον.

6. «*Θέλεις νὰ φτωχύνῃ ὁ Γεῖτος σου (δόστου μιστάρι ἢ) γόρασ' τὴν κοπριάν του.*»

Καὶ ποῖαν ἄλλην μεγαλύτερη ζημιὰ μπορεῖς νὰ κάμῃς στὸν Γεῖτονά σου Γεωργὸν ὅταν τὸν καταφέρῃς νὰ σοῦ πουλήσῃ τὸ δυνατότερον μέσον πού ἔχει στὴν διάθεσίν του, τὴν κοπριάν του δηλ., γιὰ νὰ δυναμώσῃ γιὰ νὰ γονιμοποιήσῃ καὶ γιὰ νὰ αὐξήσῃ τὲς ἔσοδεῖες του;

7. «*Σιτάρι πόσσε γιόρκησε, ποσσέβαλε σὲ ἀμπάρι
τζιαὶ πόσσε χερομάλαξε πῶσσε κουλλουροδικάρτισε,
ποιτέ του ἐν ἐχάρην.*»

8. «*Ἄν γιορκᾶς μαργαριτάρι τζι ἂν δὲν κάμῃς σιτάρι
ὄσα ἄσπρα ἐννὰ πάρης οὔλλα πᾶν εἰς τὸ σιτάρι.*»

Αὐτοὺς τοὺς σύντομους στίχους ἂν τοὺς προσέξῃς καλὰ εἶνε ὑπεραρκετοὶ γιὰ νὰ δώσουν κάποιαν ἰδέαν τῆς μεγάλης, τῆς ἀσύγκριτης σημασίας πού ἔδιναν ἄλλοτε στὴν καλλιέργειαν τοῦ σιταριοῦ. Οὔτε ἡ καλλιέργεια μαργαριταριοῦ μπορεῖ νὰ ἰσοβαρίσῃ ἢ νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν καλλιέργειαν τοῦ σιταριοῦ καὶ κανεῖς, λέει, στὸν κόσμον αὐτὸν δὲν μπορεῖ νὰ πῆ πῶς ἔνοιωσε πραγματικὴν χαρὰν, ἂν δὲν ἐγιώργησε καὶ ἂν δὲν ἦλθε σ' ἐπαφή μὲ τὸ σιτάρι καὶ τὰ παράγωγά του.

9. «*Τὸν Γεννάρην ἔλα δέ με καὶ τὸν Μάρτη ξαναδέ με
κι ἂν μὲ δῆς καὶ κυμματίζω, κτίσε σπίνθια νὰ μὲ βάλῃς
κι ἂν μὲ δῆς καὶ χωραφίζω πέρα γύρευε νὰ πάῃς.*»

10. «*Ἐσὺ θωρεῖς πάνω μὰ ἐγὼ θωρῶ κάτω.*»

Ἔτσι κουβεντιάζει τὸ δέντρο πρὸς τὸν ἰδιοκτῆτη ποῦρθε καὶ κυττάζει ἀπάνω του ἀναζητῶντας καρπούς. Ἐσὺ κυττάζεις τὰ κλωνάρια μου γιὰ καρπούς, μὰ γὼ κυτάζω κάτω νὰ δῶ ποῖαν περιποίησιν μοῦ ἔκαμες. Πότε μὲ τσάππισες, πότε μ' ἐλίπανες πότε μὲ σκάλισες καὶ πότε μὲ πότισες; Βρίσκεται κανεῖς ν' ἀποδώσῃ ἰταμότητα κι ἄδικο στὸ δέντρο:

11. «*Χωράφι πὸν πουλεῖ μὲν γοράζεις, γόραζε χωράφι πὸν γοράζει.*»

Χωράφι τὸ ὁποῖον βρίσκεται σὲ πλαγιά κι ἀφήνει κάθε χρόνο νὰ τοῦ ξεπλένουν οἱ βροχὲς καὶ νὰ τοῦ παρασύρουν τὸ γόνιμο χῶμα σιὰ χαμηλώματα καὶ στοὺς χειμάρρους, τέτοιο χωράφι τὸ ὁποῖο χρόνο μὲ χρόνο φτωχαίνει μὴν ἀποφασίζης ν' ἀγοράσῃς. Καλλίτερα προτίμησε χωράφι πὸν γοράζει δηλ. πὸν δέχεται καὶ στοιβάζει ἀπάνω του καὶ πλουτίζει μὲ χῶματα ξένα ἄλλων χωραφίων πὸν οἱ βροχὲς τὰ κουβαλᾶν καὶ τὰ μαζεύουν ἐπάνω του.

12. «*Σήμωσε μιὰ πέτρα πὸν τὸ μάλι σου κι ἂς ἐν δουλιὰ δική σου.*»

Καὶ ἡ ἐλαχιστοτέρα ἐργασία στὸ κτῆμα σου, γιὰ νὰ εἶναι καλὴ, γιὰ νὰ χῆ ἀξία, πρέπει νὰ γίνεταὶ ἀπὸ ἐσένα τὸν ἴδιον. Ἡ, ὅσο-δήποτε μικρὰ κι ἂν εἶνε ἡ δουλειὰ πὸν θὰ κάμῃς ὁ ἴδιος στὸ κτῆμα σου, θὰ εἶν' καλὴ καὶ κάτι θὰ ἀξίζῃ.

13. «*Ἡ μάνα τὴν καρδιὰν πονεῖ τζ' ἢ πεθθερά τὴν φτέρναν,
τζ' ἢ σιύλλα ἢ ἀντραέφισσα τὲς μοῦττες τῶν μαλιῶν της.*»

Ποιᾶς ἄλλης πονᾷ ἢ καρδιά τὸσον ὅσον τῆς μάνας γιὰ τὰ

δεινοπαθήματα της κόρης που πάντρευσε; Μήπως της πεθθεράς; άλλ' αυτής μονάχα ή φτέρνα μπορεί να πονέση λιγάκι για τους πόνους της νύμφης, κι ακόμη λιγώτερο της άντραδέρφισσας που αν της πονέση κάτι κι αυτής αυτό το κάτι το πολύ πολύ θά είναι οι άκρες των μαλλιών της.

14 «*Κάμε καλόν τζιαί ξέχασ'το και δός'το του άγέρα νάρετη να σ' εύρη άξιππα μιάν άσημην σου μέρα.*

Τόσον το δίστιχον αυτό όσο και το παρακάτω μιλουίν άφ' έαυτών ώστε να μην υπάρχη ανάγκη καμιάς άναπίξεώς των.

15. «*Κάμε καλόν και δέχτου το κακόν και πρόσμενέ το.*»

16. «*Χωροῦ ροτσιάν μέν δώσης, χωροῦ ροτσιάν μέν φάης.*»

Και πράγματι πολύ δύσκολες στιγμές θά περάσης αν την πετριάν ή την προσβολή που ζήτησες να ρίξης στο χωριό ζητήση ή Κοινότης του χωριού να σου το άνταποδώση.

17. «*Κάτισε συ ζαβά να σιέσης κι άς σου φταίη ο κώλος σου.*»

"Αν ή σφαλερά όργάνωση της δουλειάς που ανέλαβες συνέβαλεν εις την άποτυχίαν της, μη ζητάς να φορτώσης το σφάλμα εις άλλους.

18 «*Κακό μου καλώς ώρισες αν ήρτες μανιχό σου.*»

'Ός οι 'Αρχαίοι έλεγαν, «ένός κακού δοθέντος μυρία έπονται», έτσι και στον Κυπριώτη ή πρόληψις ότι το ένα κακό συνεπάγεται και άλλα είναι τόσο βαθιά ριζωμένη στην ψυχή του, ώστε καλωσορίζει το κακόν που ήρθε, «αν ήρτεν μανιχόν του».

19. «*Ψόφος του Γάαρου μου παρηγορά του σήύλλου μου.*»

και το άλλο.

20. «*Ο θάνατός σου ζωή μου.*

'Επί χρόνια νοσταλγούμενοι προβιβασμοί, μεταθέσεις, ήθικαι και οικονομικαι άμοιβαί και ίκανοποιήσεις πραγματοποιούνται σε μία στιγμήν άμ' ώς εκλείψει είτε λόγω θανάτου, είτε άλλως πως το παρεμπίπτον κώλυμα.

21. «*Θυμώννω με τον άντραν μου τζιαί φκειοῦν μου τά παιδικιά μου.*»

και το άλλο.

22. «*Απόμ μπορεί να δέρη τον Γάαρον, δέρνει το σάμαν.*»

Πολλοί μη τολμώντες ή αδυνατούντες να έπιτεθούν ή να τιμωρήσουν αυτόν που τους πείραξε, ξεσποῦν στους αδυνάτους με βρισιές, με ξόλο και με άρπαγήν.

23 «*Έν να κλέψης κλέψ' άσήμι, έν να μιλλώσης φα λαρι.*»

Να σε σπρώξη ο πειρασμός και οι περιστάσεις να σφετερισθής έξογκώμενον βαλάντιον μεγαλοκαρχαρίου μπορεί να είνε άσχημο και να κατηγορηθής γι' αυτή σου την πράξιν ως ληστής και κλέπτης 'Αλλά να σου άποδοθής από της Δικαστηριακής έδρας ο ίδιος τίτλος του κλέπτη και να σου έπιβληθής ή ίδια τιμωρία διότι πήρες ένα ψωμί ή ξελάφρωσες το κοτέτσι του γείτονα από ένα κοτόπουλλον ή τρία αυγά, αυτό πιά είνε που δέν χωνεύεται ούτε από Θεόν ούτε από Δικαστές.

24. «Ὁ ζευκαλάτης πρέπει νὰ εἶνε κκέλης καὶ φτελοῦ καὶ κουφός καὶ κουτσός.»

Ὅριστε πόσα καὶ τί εἶδους παληοελαττώματα πρέπει νάχη ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ εἶνε ἀντάξιος τοῦ τίτλου τοῦ καλοῦ Ζευγᾶ.

Κι ὄριστε πῶς δικαιολογεῖ καὶ ποῖαν ἐξήγησι δίνει ὁ παρατηρητικώτατος ἀγρότης τῆς Κύπρου στὰ προσόντα αὐτά.

Τὸν θέλει **Κκέλη** δηλ. φαλακρόν, χωρὶς μαλιά στὴν κεφαλὴ ὥστε νὰ μὴ χάνη οὔτε λεπτό σὲ κτενίσματα καὶ τουαλέττες.

Φτελοῦ. Εἶνε γνωστὸν πῶς οἱ ἔχοντες τὴν τύχη καὶ τὴν τιμὴ νὰ φιλοξενοῦν τὰ συμπαθῆ αὐτὰ ζωῦφια, κάμνουν ὕπνον ἐλαφρὸν καὶ ἀνήσυχον καὶ ἔτσι ξυπνοῦν συχνὰ τὲς νύκτα καὶ ταΐζουν τὰ ζευγάρια. **Κουφός.** Γιὰ νὰ τραβᾷ πρῶτὴ στὴ δουλιὰ του χωρὶς νάκούη τὰ σχόλια τῶν ἀργοσχόλων ἢ καμιὰ βροντούλλα κι ἔτσι νὰ βρῖσκη ἀφορμὴ καὶ νὰ μετανοιῶνῃ νὰ πάη στὸ ὄργωμο.

Κουτσός. Γιὰ νὰ σέρνῃ τὸ ἕνα του πόδι σὰν ἄλειτρον καὶ γιὰ νὰ σπάζουν τοὺς βῶλους.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

(Ἔχει συνέχεια)

ΑΝΟΙΞΙΑΤΙΚΗ ΒΡΟΧΗ

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Πέρασαν τέσσερις μέρες. Τέσσερις ἀτέλειωτες μέρες.

Κάθουμαι κλεισμένος στὴν κάμαρά μου καὶ περιμένω. Τί περιμένω; Οὔτε καὶ γὰρ ὁ ἴδιος δὲν τὸ ξεύρω.

Τὸ χῶμα ἔγινε πάλι πράσινο κ' οἱ πλαγιές τῶν βουνῶν ἔχουν λουλουδίσει. Τὰ δένδρα εἶναι φορτωμένα μὲ ἀνθούς. Ὅλα ἡρεμοῦν. Ἐκτείνουν τοὺς λεπτούς των μίσχους μὲς τὸ φῶς καὶ περιμένουν. Τί περιμένουν; Τὴ μέλισσιςσα, τὸ γονιμοποιῶ ἐντομο, τὸ ἀπαλό χᾶδι τοῦ ζεφύρου. Ἀπὸ τοὺς μακρυνούς κήπους θὰ μεταφέρουν τὴ μαγικὴ γύρη καὶ νὰ τὴν ἐπιθέσουν στοὺς χρυσοὺς των κάλυκες. κ' ἡ ψυχὴ τοῦ τοπίου θὰ σκιρτήσῃ ἀπὸ ἀνέκφραστη ἡδονή.

Ἔξω ἀπ' τὴν πόρτα μου ἕνα ταπεινὸ κυκλάμινο ὑψώνει δειλὰ τὸ μενεξεδι ἀνθό του. Τὸ χαϊδεύουν οἱ αὔρες καὶ τὸ ποτίζει ἡ δρόσος τῆς ἐσπέρας. Τὴν ὠμορφιά του τὴ χαίρεται μοναχὰ ἡ νύχτα καὶ τὸ φεγγάρι, πού στραγγίζει τ' ἀσημένιο φῶς του στὰ λευκά του πέταλα. Κανένας ἄνθρωπος δὲν τὸν προσέχει.—Ἔνα δειλὸ κυκλάμινο πού ἐγκαρτερεῖ τὴ μοῖρα του, πού ἐγκαρτερεῖ τὴ μοναξιά του. «Ἔνα δειλὸ κυκλάμινο» ψιθυρίζω καὶ ὁ νοῦς μου πετάει στὴ δική μου μοῖρα καὶ τὴ δική μου μοναξιά.

Τέσσερις μέρες δὲ βγήκα ἀπ' τὸ καλύβι μου. Δέχομαι κάθε βράδυ τοὺς ἀρχιεργάτες μου καὶ συνεννοοῦμαι μαζί τους. Ἡ ἐργασία προχωρεῖ ἱκανοποιητικά. Μελετῶ σ' ἓνα χάρτη τὰ σχέδια καὶ χαράζω τὸ δρόμο. Ἐδῶ σχεδιάζω ἓνα γεφύρι, ἐκεῖ μιὰ μικρὴ σήραγγα, ἐδῶ μιὰν κανονικὴ στροφή. Σημειώνω τὰ δέντρα ποὺ πρέπει νὰ κοποῦν καὶ τροφοδοτῶ συνεχῶς τὸ προιονιστήριο. Ἡ δουλειὰ βρίσκεται στὴ ζέση της. Εἶμαι εὐχαριστημένος. Δὲ θέλω νὰ συλλογίζομαι τίποτε ἄλλο. Δὲ θέλω νὰ δηλητηριάζω τὴν ψυχὴ μου μὲ ἀμφιβολίες καὶ δισταγμούς. Ἀκόμα λίγο καὶ θὰ πατάξω αὐτὲς τὶς θλιβερὲς σκέψεις ποὺ ἔχουν ἀναστατώσει τελευταῖα τὴ ζωὴ μου. Βρῆκα ἐπὶ τέλους μιὰ διέξοδο: Νὰ ἀφοσιωθῶ στὴν ἐργασία μου. Κρίμας νὰ μὴν τὸ εἶχα σκεφθῆ προηγουμένως.

* * *

Τώρα μόλις ἔχω καληνυχτίσει τὸν παλαιὸν ἀρχιεργάτη μου. Τὶς τελευταῖες 15 μέρες τὸ προιονιστήριο ἔχει τεμαχίσει 40000 κυβικά. Ἀπὸ τὸν ἄλλο μῆνα ὅλες οἱ ἐγκαταστάσεις του θὰ ἀποσπασθοῦν ἀπὸ τὸ συνεργεῖο μας καὶ θὰ ἐπιστραφοῦν καὶ πάλι στὸ δασονομεῖο. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ ἐπίδοση τῶν τελευταίων ἡμερῶν μὲ εὐχαριστεῖ ὑπερβολικά. Κανένας δὲ θὰ μπορέσει νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐκωλοσυεργήσαμε.

Ἀνοίγω στὴν τύχη ἓνα βιβλίο καὶ ξαπλώνω στὸ κρεβάτι μου. «Τὸ ἠθικὸν φαινόμενον, τὸ φαινόμενον δηλ. τῆς ἠθικῆς συνειδήσεως εἶναι ἡ ἀμεσώτερα ἐκδήλωσις τῆς κοινωνικότητος. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἐδημιούργησε τὰ ἐγω-αλτροῦστικά κληθέντα ὑπὸ τοῦ Σπένσερ αἰσθήματα, ἅτινα παρὰ τὰ ἐγωῖστικά ἐπὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ἀτόμου αἰσθήματα ἀπετέλεσαν τὸν δεσμὸν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐν τῷ ἐγωῖσμῳ τοῦ εἴδους, τῆς ομάδος, τῆς κοινωνίας. Βιολογικὴ καὶ ὑποτυπώδης κατ' ἀρχὰς πρὸς διατήρησιν τοῦ εἴδους ἡ ἐγωαλτροῦστικὴ διάθεσις, καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ κληρονομικὴ διάθεσις, ἀλλὰ καὶ συνειδητὴ δύναμις καὶ κατευθύνει τὸν κοινωνικὸν βίον.»

Προσπαθῶ νὰ συλλάβω τὸ σημεῖον ἐπαφῆς τοῦ αὐτοσυναίσθηματος καὶ τοῦ συναισθήματος τιμῆς, τῶν ἐγωῖστικῶν καὶ ἀλτροῦστικῶν αἰσθημάτων. Δημιουργῶ ἓνα λαβύρινθο συλλογισμῶν καὶ ἀπομακρύνομαι ἀπὸ τὸ θέμα μου. Δὲν ξέρω γιατί σὲ παρόμοιες περιπτώσεις ἐμπιστεύομαι τόσο πολὺ στὴν προσωπικὴ μου διαίσηση. Νά! λέω: Τὰ ἐγωῖστικά μας αἰσθήματα κατευθύνουν ὅλες τὶς κοινωνικὲς μας ἐκδηλώσεις. Ὁ καθένας ἔχει τὴ δική του σκοπιὰ, τὸ δικό του φακὸ μὲ τὸν ὁποῖο ἐξετάζει αὐτὸ ποὺ συνηθισμενὰ ὀνομάζουμε πραγματικότητα. Ὅσες φορές τὰ ἐγωῖστικά μας αἰσθήματα ἐναρμονίζονταν μὲ τὰ ἐγωῖστικά αἰσθήματα τῶν ἄλλων, ἡ ζωὴ μας κυλᾷ εὐλκρινῆς καὶ ὠραία. Μὰ ὅσες φορές τὰ αἰσθη-

ματα αυτά συγκρούονται, καταφεύγουμε τότε σὲ πόλεμο ἢ συμβιβασμὸ κι ἀρχίζουμε νὰ ψευτίζουμε ἔτσι τὴ ζωὴ μας. Οἱ ἄνθρωποι ὀνομάζοντε τὸ ψεῦδισμα αὐτὸ «πολιτισμὸ!...»

Σηκώνουμαι καὶ κόβω ἕνα-δυὸ βόλτες στὸ δωμάτιο.

Περίεργο! ὁ μπάρπα Σωφρόνης δὲν ἤρθε ἀκόμη.

Κοιτάζω ἀπ' τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρο. Ἡ πλάσις εἶναι βυθισμένη σὲ βαθειὰ ἔκσταση. Τὰ πεδκα ἀκίνητοῦν κάτω ἀπ' τὸ χλωμὸ φῶς τῶν ἀστεριῶν, τὰ πνεύματα τῶν ἀνέμων ἤρεμοῦν.

Σιωπὴ.

Ὁ ἦχος τῶν βημάτων μου μὲ ἐνοχλεῖ. Κάθομαι στὸ κρεβάτι μου καὶ περιμένω ἀκόμα λίγο.

Θὰ μὲ εἶχε πάρει φαίνεται ὁ ὕπνος γιατί δὲν ἄκουσα κανένα θόρυβο.

—Μὲ συγχωρεῖτε πού ἄργησα ἀπόψε,» ἀκούω σὰν σὲ ὄνειρο τὴ φωνὴ τοῦ μπάρμπα Σωφρόνη.

Σηκώνομαι καὶ βλέπω τὴ Μαρίκα καὶ τὸ θεῖο της νὰ στέκοονται στὴν πόρτα. Τρίβω τὰ μάτια μου καὶ προσπαθῶ νὰ συνέρθω.

—«Ἰσα, Ἰσα πού σὰς ἐπερίμενα,» λέω μὲ κέφι.

—«Ὅχι βέβαια ἐμένα» μοῦ κάμνει χαμογελαστὴ ἡ Μαρίκα καὶ μοῦ δίδει μὲ εὐγένεια τὸ χέρι της.

—«Καὶ σὰς καὶ σὰς. Πῶς! Δὲ σὰς εἶχα προσκαλέσει ἀπὸ τόσες μέρες;»

Τῆς σφίγγω τὸ χέρι μὲ συγκίνηση. Ἐκείνη μὲ κοιτάζει στὰ μάτια καὶ μοῦ χαμογελά. Τὸ βλέμμα της φωτίζει τὴν ψυχὴ μου. Ἐνα ἀγέρι καλωσύνης πλημμυρίζει διαμιᾶς ὅλο τὸ δωμάτιο.

—«Ἐχω τέσσερις μέρες νὰ σὰς δῶ,» μοῦ ψιθυρίζει, «τί γινήκατε;»

Μοῦ τὸ εἶπε μὲ τόση τρυφερότητα πού συγκινήθηκα ὡς τὰ βέθη τῆς καρδιάς μου. Ἦθελα νὰ γονατίσω μπροστά της, νὰ κλάψω ἀπὸ χαρὰ, νὰ τὴν εὐχαριστήσω πού ἦτανε τόσο καλή, μὰ συγκρατήθηκα.

—«Λυποῦμαι πού δὲ μπόρεσα αὐτὲς τὶς μέρες νάρθω νὰ σὰς δῶ. Ἦμουνα τόσο πολὺ ἀπασχολημένος.»

—«Θὰ τελειώσατε τὸ σχέδιο τοῦ δρόμου, κ. Πανᾶ,» συνεπέρανε ὁ μπάρμπα Σωφρόνης.

—«Ναὶ σχεδόν. Ἐτοίμασα ὀπωσδήποτε ἀρκετό.»

Ἦλεγα ψέμματα. Μόλις μιᾶς ἐβδομάδας δουλειὰ εἶχα ἐτοιμάσει.

—Λοιπὸν αὔριο φτάνουμε στὸ ρέμα, κ. Πανᾶ. Ὁ δρόμος θὰ περάση λίγο πιὸ κάτω ἀπ' τὸ σημεῖο πού σὰς συνέβηκε τὸ τελευταῖο ἀτύχημα.»

—«Ὅχι! Ὅχι. Νὰ τροποποιήσετε τὸ σχέδιο, κ' ἡ γέφυρα νὰ κτισθῇ ἀκριβῶς στὸ μέρος πού περάσατε τὸ ρέμα. Γιατί ὄχι! Θὰ σὰς θυμίζει ὑστερώτερα τὴν παλιὰ σας περιπέτεια,» ἐπενέβη ἡ Μαρίκα. «Ἐκτὸς ἂν δὲ θέλετε πιά νὰ τὴ θυμόσαστε.»

Ἡ ἰδέα της μ' ἐνθουσίασε.

—«Μαρίκα, αὐτὸ πού συλλογίστηκες εἶναι ὑπέροχο.» Εἶπα βιαστικὰ χωρὶς νὰ προσέξω τὴν τελευταία φράση της.

—«Μπάρμπα Σωφρόνη, δόσε μου τὸ σχέδιο.»

Πῆρα τὸ χάρτη καὶ μετακίνησα ὅλο τὸ δρόμο βορειότερα. Σχεδίασα ὕστερα μιὰ μεγαλοπρεπῆ γέφυρα.

—«Νά, ἔτσι θά γίνῃ τὸ γεφύρι. Μὲ 3 τόξα, μὲ πέτρινο πελεκητὸ πεζοῦλι, μὲ ψηλὸ κιγκλίδωμα.»

Ὁ μπάρμπα Σωφρόνης ἔσκυψε καὶ μελέτησε τὸ σχέδιο.

—«Ἡ γέφυρα τῆς Εὐτυχίας!» Ψιθύρισε ἡ Μαρίκα καὶ κάρφωσε τὰ μάτια τῆς ἀπάνω μου.

—«Ἡ γέφυρα τῆς Εὐτυχίας!» ἐπανελάβα καὶ γὼ μηχανικὰ κ' οἱ λέξεις ἀντήχησαν μ' ἓνα μαγικὸ ρυθμὸ στὰ βάθη τῆς ψυχῆς μου.

Μιλῆσαμε ἀκόμα λίγο γιὰ τίς δουλειές κ' ὕστερα ὁ μπάρμπα Σωφρόνης σηκώθηκε νὰ φύγῃ.

—«Δὲ μᾶς συνοδεύετε λίγο, κ. Πανᾶ;» μοῦ πρότεινε ἡ Μαρίκα.

Περπατοῦμε κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα. Ἡ νύχτα εἶναι ὕγρῃ καὶ τὰ βῆματά μας βουλοῦν μέσα στὸ χῶμα. Ὁ ἀέρας εἶναι ἀρωματισμένος. Πάν' ἀπ' τὸ βάλτο αἰωρεῖται ἡ καταχνιά.

—«Δὲν κυνηγάτε πιά, κ. Πανᾶ;» Μὲ ρωτᾷ ἡ Μαρίκα καὶ σταματάει μιὰ στιγμὴ νὰ μὲ περιμένει.

—«Μόνον τρυγόνια καὶ ρωδιούς» τῆς ἀπαντῶ. «Τὸ κυνήγι τοῦ λαγοῦ καὶ τῆς πέρδικας εἶναι τώρα ἀπαγορευμένο.»

Μπροστὰ περπατᾷ ὁ μπάρμπα Σωφρόνης κι ἀκολουθοῦμε πίσω ἑμεῖς. Ἡ Μαρίκα φοράει ἓνα τσίτρινο φουστάνι μ' ἓνα μεγάλο φιογκὸ στὸ λαιμὸ. Τὸ πρόσωπό τῆς φαίνεται περισσότερο λευκὸ μέσα στὴ νύχτα.

—«Αὔριο θάχουμε νέα σελήνη», παρατηρεῖ ὁ μπάρμπα Σωφρόνης καὶ σηκώνει τὰ μάτια του στὸν οὐρανὸ.

Ἐνα νυχτοπούλι τινάζει στὸ πλάι μας τὰ φτερά του. Συσπειρώνουμαι ἀσυναίσθητα κοντὰ στὴ Μαρίκα. Περπατοῦμε πλαί-πλαί. Τὸ χέρι μου ἀγγίζει τὸ δικό τῆς. Αἰσθάνομαι τὴ θερμὴ τοῦ κορμιοῦ τῆς νὰ μὲ πλημμυρίζει σάν μιὰ γλυκύτατη νάρκη. Ἡ καρδιά μου εἶναι μεθυσμένη ἀπὸ εὐτυχία.

—«Ἀγαπᾶτε τὸ Θεό;» μὲ ρωτᾷει σιγαλὰ κ' ἡ φωνὴ τῆς κυματίζει παράξενα.

—«Ναί!» τῆς λέω καὶ τῆς σφίγγω τὸ χέρι. Ἐκείνη μ' ἀρῆνει νὰ τὴ χαϊδέσω καὶ μὲ παρασύρει μὲς τὴ σιγαλιά.

Προχωροῦμε. Ἡ ὕγρασία τοῦ δάσους μᾶς μουσκέβει τα ροῦχα καὶ τὸ πρόσωπο. Μπροστὰ μας ὁ μπάρμπα Σωφρόνης κινεῖται σάν ἓνας σκοτεινὸς ἄμορφος ὄγκος.

—«Φτάνει,» μοῦ λέει τρυφερά. «Θάρθετε αὔριο νὰ σᾶς δῶ;»

—«Ναί Μαρίκα!»

Μέσα στὴ νύχτα εἶδα τὰ γαλανὰ τῆς μάτια νὰ μὲ κοιτάζουν.

—«Καληνύχτα μπάρμπα Σωφρόνη. Καληνύχτα Μαρίκα». Ξαναπαίρνω τὸ δρόμο μου σφυρίζοντας.

* * *

Ἔχω μιὰ παιδιάτικη χαρὰ μὲς τὴν ψυχὴ μου.

— «Σολωμίνα! Θέλω νά σοῦ κάμω ἕνα δῶρο!»

— «Εὐχαριστῶ Κύριε.»

— «Δὲ ρωτᾶς, Σολωμίνα, γιατί;

Ἡ Σολωμίνα μπαινοβγαίνει μ' ἕνα ὕφος αὐστηρὸ καὶ σιγουρίζει τὸ δωμάτιο. Εἶμαι βέβαιος πὼς ἡ αὐστηρότητά της αὐτὴ ὀφείλεται ἀποκλειστικὰ στὴν εὐθυμία μου. Αἰσθάνομαι τὴ διάθεση νὰ τὴ σύρω ἀπὸ τὸ χέρι καὶ νὰ τρέξω μαζί της μὲς τὸ δάσος.

— «Σολωμίνα, δὲν τραγουδᾶς;»

— «Ὁχι κύριε!»

Τραγουδῶ ἐγὼ καὶ κείνη ἀπομακρύνεται.

Ἐξω ἡ μέρα εἶναι γαλανή, ὁ ἀγέρας μυρίζει καὶ τὰ νέα φυλλώματα λάμπουν καθαρὰ μέσα στὸ φῶς. Πέρα στὸ μακρυνὸ ὀρίζοντα οἱ γραμμὲς τῶν γαλανῶν ὀροσειρῶν διαγράφονται ἀνάγλυφες, ἀναδεικνύοντας καὶ τὴν τελευταία τους λεπτομέρεια. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγής, σχεδὸν κρυστάλλινη.

— «Σολωμίνα! ἀπόψε θέλω νὰ μοῦ ἐτοιμάσης ἕνα γενναῖο δειπνο μὲ κρασί!»

Στέκεται μιά στιγμή καὶ μὲ κοιτάζει. Ὑστερα φεύγει πάλι ἀμίλητη καὶ σκεπτική.

Σολωμίνα εἶσαι ἕνα ζῶο. Δὲν ἐνιοεῖς ποτέσου ν' ἀνεχθῆς τὴν εὐτυχία μου. Ρώτησέ με λοιπὸν Σολωμίνα: Γιατί λάμπουν σήμερα τὰ μάτια σου; Γιατί ἔχεις γίνει σάν μικρὸ παιδί καὶ ἀπαγγέλλεις λέξεις δίχως νόημα; Γιατί περπατᾶς σάν τὸ Θεὸ καὶ εἶναι θερμὴ ἡ καρδιά σου σάν τὸν ἥλιο; Γιατί; Μὴν κοπιᾶζεις μάτια, Σολωμίνα! Δὲν θὰ στὸ πῶ. Εἶναι ἕνα μικρὸ μυστικὸ μὲς τὴν καρδιά μου, ποῦ τὸ μαντεύουν μοναχὰ οἱ ἀῶρες τῆς ἐσπέρας καὶ τὰ πουλιά ποῦ κελαῖδοῦν. Ἡ εὐτυχία μου ὅλη εἶναι αὐτὸ τὸ μυστικὸ. Θὰ μπορούσα νὰ τὸ κρύψω σ' ἕνα κουκούτσι ἀγριοσιναπιᾶς, μὲς σ' ἕναν κόκκον ἄμμου. Μὰ προτιμῶ καὶ τὸ φυλάω στὴν καρδιά μου. Μὴν μὲ ρωτᾶς Σολωμίνα. Δὲ θὰ στὸ πῶ.

Ἡ Σολωμίνα δὲ μὲ ρωτᾶ. Ἐξακολουθεῖ νὰ σιωπᾶ συνοφρυομένη.

— «Σολωμίνα! Εἶδες ξανά ἐκεῖνο τὸ κορίτσι νὰ ἔρθη ἐδῶ στὸ σπίτι μας;»

— «Μάλιστα κύριε. Τὴν εἶδα ψές.»

— «Σολωμίνα! Σοῦ κάνω χάρισμα ἕνα φόρεμα.

* * *

Παίρνω τὸ δρόμο καὶ βαδίζω μὲ μεγάλα βήματα.

Ὅσο προχωρῶ ἀναγνωρίζω ἕνα-ἕνα τὰ μέρη τῆς παληᾶς μου περιπέτειας. Ἐδῶ σκότωσα τὴ φάσσα, ἐδῶ τὸ ἀγριοπερίστερο, ἐδῶ ἔγυρα τὴ λόχη καὶ κατέβηκα στὸ ρέμα.

Ὁ δρόμος τώρα προχωρεῖ ἀριστερώτερα καὶ μὲ βγάζει στὸ ποτάμι.

— «Νά τὸ πέρασμα», ψιθυρίζω, καὶ δὲ μπορῶ ν' ἀπομακρύνω μιὰ σκιὰ μελαγχολίας ποὺ περνάει μιὰ στιγμή ἀπὸ τὴν καρδιά μου. Ὁ μπάρμπα Σωφρόνης εἶναι πολὺ ἀπασχολημένος. Τὸ χαιρετῶ ἀπὸ μακριά. Χαιρετῶ ὄλους τοὺς ἐργάτες. Ἐκεῖνοι σηκώνουν τὰ χέρια τους καὶ μοῦ ἀπαντοῦν.

Ἀπὸ τὴν ὄχθη ἀκούεται καθαρά ὁ ἦχος τῆς ἀξίνας πὰ στά πεῦκα.

Γκάπ... Γκούπ... Μερικὲς φωνές, θόρυβος, ἓνα ἐκκωφαντικὸ τρίξιμο, κ' ὕστερα ὁ βαρὺς γδοῦπος τοῦ δέντρου ποὺ σωριάζεται στὸ χῶμα.

Προχωρῶ καὶ διακρίνω τὰ ἐρείπια τοῦ Μύλου. Μιὰ γλυκεῖα ταραχὴ πλημμυρίζει ἀμέσως τὶς αἰσθήσεις μου.

Περιμένω λίγη ὥρα, κι ὁ μπάρμπα Σωφρόνης μὲ πλησιάζει μὲ διάκριση.

— «Εἶναι πολὺ στενὸ τὸ γιοφύρι γιὰ νὰ χωρίσουν τρία τόξα κ. Πανᾶ. Ἄν ἠθέλατε νὰ μεταβάλουμε τὸ σχέδιο...»

— «Ὅχι!» Τοῦ κάνω ἀποφασιστικά. «Τὸ γιοφύρι πρέπει νὰ γίνει ὅπωςδήποτε μὲ τρία τόξα. Δὲ θὰ μεταβάλετε καθόλου τὸ σχέδιο.»

Κατεβαίνουμε μαζὶ στὸ ρέμα. Οἱ ἐργάτες ἔχουν σκάψει προσωρινὰ ἓνα αὐλάκι, κ' ἔχουν διοχετεύσει ἐκεῖ τὸ λίγο νερὸ τοῦ ποταμοῦ. Ἡ ξηρὰ κοίτη χώνεται τώρα μέσα στὶς μυρτιές καὶ τὶς ἀνθισμένες ροδοδάφνες. Κάπου-κάπου μονάχα διακρίνεται στὸ βάθος ἡ πηχτὴ ἰλύς σπαρμένη μὲ λαντζοχειριές καὶ μυτερὰ χαλίκια.

— «Μὰ πῶς θὰ γίνει αὐτό!», ψιθυρίζει ὁ μπάρμπα Σωφρόνης. Βλέπω τὸ στενὸ χῶρο, κι ἀντιλαμβάνομαι τὴν ἀμηχανία του. Γιὰ μένα ὁμως πλέον εἶναι ζήτημα τιμῆς.

— «Νά σκάψετε τὸ ρέμα καὶ νὰ φαρδύνετε τὸν ποταμό.»

Ὁ μπάρμπα Σωφρόνης ἀκούει χωρὶς νὰ μιλά. Φωνάζει ὕστερα ἓναν ἐργάτη καὶ σὲ λίγο ἡ κοίτη τοῦ ποταμοῦ ἀντηχεῖ ἀπὸ τὸ χτύπο τῶν λοσιῶν καὶ τῆς ἀξίνας.

Ἡ ὥρα περνᾶ.

— «Μπάρμπα Σωφρόνη, θυμᾶστε ποῖο εἶναι τὸ πεῦκο ποὺ μὲ περιποιηθήκατε;»

Γυρίζει ἐξεταστικά τὸ βλέμμα του καὶ μοῦ δείχνει ἓνα πεῦκο.

— «Ὅχι» τοῦ λέω. «Δὲν τὸ βρήκατε. Κοιτᾶχτε δεξιά. Νά! ἐκεῖ κοντὰ στὴ λεύκα ἓνα ψηλὸ πεῦκο βαθυπράσινο...»

Τὸ παρατηρεῖ ἀδιάφορα καὶ προσηλώνεται πάλι στὴ δουλειά του.

Ἀρχίζω νὰ γίνουμαι ἀνήσυχος.

Ὁ ἥλιος κοντέβει νὰ δύσει. Τὰ πέταλα τῶν λουλουδιῶν μαζεύονται πάλι γύρω ἀπ' τὰ στημόνια τους. Σὲ λίγο οἱ ἐργάτες θὰ βάλουν τὸ θεμέλιο λίθο τῆς γεφύρας. Αὔριο εἶναι Τρίτη, κ' οἱ περισσότεροί ἀπ' αὐτοὺς θὰ εἶναι φαίνεται προληπτικοί.

— «Δὲ φάνηκε σήμερα ἡ Μαρίκα.» Ρωτῶ ἐπὶ τέλους τὸ μπάρμπα Σωφρόνη. «Τὸ πρῶτ' ὅταν περνοῦσα ἡ ἀποθήκη ἦτανε κλειστή. Μήπως εἶναι ἄρρωστη;»

—«Όχι,» μού λέει. «'Ανέβηκε από τὸ πρωτὶ στὸ Μύλο. Ἦθελε νὰ κοιτάξει τὸ παλῆ τῆς σπιτικῆς. Ὅπου νᾶναι θὰ γυρίσει.»

Περιμένω ἀκόμη λίγο. Συμπλέκω νευρικά τὰ δάκτυλά μου καὶ μετρῶ ἀπὸ τὸ ἕνα ὡς τὸ ἑκατό. Ξαναμετρῶ. Μετρῶ κι ἄλλες φορές. Τοῦ κάκου.

—«Γιάκομε, σύρε νὰ φωνάξης τῆ Μαρίκα νὰ κατέβει γρήγορα ἀπ' τὸ Μύλο. Ἐκλείσει ὅλη μέρα τὴν ἀποθήκη, κ' ἡ ξυλεία ἔμεινε στὸ δρόμο.»

Προχωρῶ λίγο μὲς τὸ δάσος καὶ περιμένω.

Οἱ σκιὲς τοῦ δειλινοῦ μακραίνουν, καὶ τὸ χρῶμα τῶν πεύκων γίνεται βαθύ. Ἐνα μικρὸ σύννεφο ταξιδεύει ἀργὰ στὸν οὐρανό.

Πέρασε ἀκόμη λίγη ὥρα. Ἀρχίζω νὰ γίνουμαι νευρικός.

Στήνω τ' αὐτὶ μου καὶ διακρίνω μακρυνοὺς βηματισμούς. Ἄναπνέω!

Ἄκουω τὰ φύλλα ποὺ τρίζουν μὲς τὸ μονοπάτι, καὶ βλέπω τῆ Μαρίκα νὰ προχωρεῖ μὲ τὰ μάγουλα ἀναμμένα πρὸς τὸ μέρος μου.

—«Μαρίκα! Σὲ περιμένω ἔδω ἀπὸ τὸ πρωτ...»

Στέκεται σιωπηλῆ καὶ μὲ κοιτάζει μ' ἕνα βλέμμα ἐρευνητικὸ καὶ περήφανο. Τὰ πορφυρά τῆς χεῖλη συσπῶνται ἐλαφρά, τὸ στήθος τῆς ἀνεβοκατεβαίνει.

—«Ἦρθα μόνο καὶ μόνο γιατί μού τὸ ἐζήτησες ἐσύ, Μαρίκα. Δὲν ἔπρεπε νὰ φύγεις...»

—«Χμ! ἔτσι...»

—«Ναί, ἔτσι,» ἐπαναλαμβάνω καὶ γὼ μηχανικά, καὶ τὴν κοιτάζω μὲς τὰ μάτια.

—«Λυποῦμαι πολὺ γι'αὐτὸ ποὺ ἔγινε, κ. Πανᾶ.»

—«Μαρίκα, δὲ σὲ καταλαβαίνω... Νά!.. Τί νὰ σοῦ πῶ. Σὴ μερα βάζουν τὸ θεμέλιο τοῦ γεφυριοῦ. Δὲ θάθελα νὰ ἔλειπες ἐσύ...»

—«Κ' ἡ ξυλεία ποὺ θὰ μείνει στὸ δρόμο, κ. Πανᾶ; Δὲν τὸ ὑπολογίζετε αὐτό;»

Τὴν κοιτάζω σὰ χαμένος.

Ἐκείνη κάμνει ἕνα γρήγορο βῆμα, μού γυρίζει ἀπότομα τὶς πλάτες καὶ φεύγει τρεχάτη πρὸς τὸ μονοπάτι.

—«Γιάκομε, Γιάκομε!», φωνάζει.

Βλέπω τὸ Γιάκομο ποὺ γυρίζει καὶ τὴν περιμένει.

—«Στάσου, λοιπόν,» τοῦ κάμνει, κ' ἡ φωνή τῆς ἀντηχεῖ γιομάτη νάζι.

Τὸν πλησιάζει, κ' ἐκεῖ μπροστὰ σὰ μάτια μου τὸν πιάνει τρυφερά ἀπὸ τὸ κεφάλι καὶ τὸν γεμίζει μὲ φιλιὰ.

Ἦτανε ἔξη ἡ ὥρα, κ' ἡ καρδιά μου ἦτανε βαριά. Περιμένα ἀκόμη λίγο, κ' ὕστερα γυρίζοντας ἀπ' τὸ ποτάμι πῆρα ἕνα μεγάλο λοστό, καὶ γκρέμισα τὸ νεοβαλμένο θέμελο στὸ ρέμα.

ΝΙΚΟΣ ΚΡΑΝΙΔΙΩΤΗΣ

(Ἡ συνέχεια στὸ ἐπόμενο)

ΤΑ ΤΕΣΣΕΡ' ΑΔΕΡΦΚΙΑ

Φίλε μου Προυσή,

Σοῦ στέλλω «Τὰ τέσσερ' ἀδέρφκια» μέ τή μελωδία του γιά τὰ «Κυπριακά Γράμματα.» Μοῦ τὸ τραγούδησε στή Λύση, ὅταν πήγαμε ἐξοχὴ ἓνα καλοκαίρι, ὁ Μιχαὴλ Λιασῆ Ἕλληρ, μεγαλύτερος ἀδελφός τοῦ ποιητῆ Παύλου Λιασίδη.

Ἡ γνώμη μου εἶναι πὼς ἡ μελωδία δὲν εἶναι Κυπριακῆ.

Τέσσερα καὶ τέσσερα γίνονται ὀκτῶ
τέσσερα παλληκάρκα πᾶν εἰς τὸν πόλεμον.
Πόλεμον δὲν ἠῦραν τζι' ἔστραφήκασιν
τζιαὶ στὸ μισοστράτιν ἐποσταθήκασιν
τζιαὶ κάτσασιν νὰ πνάσουν τζι' ἐδιψάσασιν.
Βρίσκουν ἓναλ λάκκον τῶν ἑκατὸν ὄρκων.
Λαλοῦσιν πολαλοῦσιν ποιός ἔν νὰ κατεβεῖ
τζ' ἔππεσεν ἡ κούππα πὰ στὸν Ἀντωνήν.
—Δήστετε μ' ἀδέρφκια τζ' ἔν νὰ κατεβῶ.
—Δήννουμε σ' ἀδέρφιν μᾶν-ι-βκαίνεις πιόν.
Ἐδήσαν τον τζιαὶ τζεινοὶ τζιαὶ κατεβάσαν τον
τζ' ὡς τὸ μισολάτιν ἔφτασεν νερόν,
κότσινον τζιαὶ μαῦρον τζιαὶ φαρματζιερόν.
—Τραβῆστε με ἀδέρφκια τζι' ἔφτασα νερόν,
κότσινον τζιαὶ μαῦρον τζιαὶ φαρματζιερόν
Τραβῆσαν τον τζιαὶ τζεινοὶ κόπην ὁ ἄλυσος
τζιαὶ φώναξεν ποὺ μέσα ὁ κακορίζικος.
—Ἄθ θὲν νὰ πᾶτε ἀδέρφκια λάμνετε στὸ καλό.
τζιαὶ πέτε τῆς μανούλλας μου πὼς ὁ Ἀντωνῆς
ἔππεσεμ μὲς τὸλ λάκκον τῶν ἑκατὸν ὄρκων
τζι' ἠῦρεν μιὰν κοπέλλαν δώδεκα χρονῶν
ποὺ μαέφκει τ' ἄστρα τζιαὶ τὸν οὐρανόν,
μαέφκει τον τζιαὶ τζεινον τζι' ἔν-ι-βκαίνει πιόν.
—Ἐς σᾶς πιστέφκω, γυιέ μου, τζι' ἔν νὰ πᾶ νὰ δῶ.
Τζι' ἔπιασεν τὴ στράτα γιά νὰ πᾶ νὰ δεῖ
μὰ στὸ μισοστράτιν ἐποσταθήτζιεν
τζι' ἔκατσεν νὰ πνάσει τζ' ἐξηψύσησεν.

“ΤΑ ΤΕΣΣΕΡ' ΑΔΕΡΦΚΙΑ,,

Moderato

Ἀχ τέσ - σε - ρα καὶ τέσ - - σε - ρα - γί - νον - ται - ὀ - - κτῶ μὰ
γί - νον - ται - ὀ - κτῶ τέσ - σε - ρα παλ - λη κά - - ρια - πᾶν -
εἰς τὸν - πό - λε - μο πᾶν - εἰς τὸν - πό - λε - μο.

D.C.

ΣΩΖΟΣ ΤΟΜΠΟΛΗΣ

ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΡΩΣΙΑ

Ο νοῦς τῶν ἐλεύθερων ἀνθρώπων εἶναι στραμμένος, πέντε μῆνες τώρα, στη Ρωσία. Ὁ σκληρὸς ἀγῶνας πού διεξάγεται στις ἀπέραντες ἐχτάσεις τῆς κρατᾶει ὄρθια τὴν ψυχὴ τοῦ κόσμου, καὶ τὸ βαθύ του νόημα πλημμυρίζει τὴ ζωὴ μας. Καθένας νιώθει πῶς ἐκεῖ πάνω παίζονται τὰ πεπρωμένα τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητας, πού ἀγωνίζεται ἐναντία στὴ βδελυρῶτερη καὶ ἀπαισιώτερη βαρβαρότητα πού ἐμφανίστηκε ποτὲ πάνω στὴ γῆς.

Οἱ Ρῶσοι φάνηκαν ἀντάξιοι τῶν προσδοκιῶν πού στήριζαν ἀπάνω τους ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι ἄνθρωποι τοῦ κόσμου. Ἀφοῦ οἱ ἴδιοι λυτρώθηκαν πρὶν 24 χρόνια ἀπὸ τὴ σκληρὴ τσαρική τυραννία, ἔκαναν μιὰ τεράστια προσπάθεια ἀναπροσαρμογῆς στὸ σύγχρονο κόσμο κι ἀναδημιουργίας, πού τ' ἀποτελέσμα· ἀ τῆς φαίνονται σήμερα τόσο εὐεργετικά γιὰ τὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα. Γιατί, ἀν οἱ Ρῶσοι δὲν εἶχαν τὴ δύναμη ν' ἀντισταθοῦν τόσο ἡρωικά ἐναντία στὴ βάρβαρη γερμανικὴ εἰσβολή, ἡ γενικὴ κατάσταση γιὰ τὴν πολιτισμένη ἀνθρωπότητα θὰ ἦταν χειρότερη κ' ἡ μέρα τῆς νίκης. Θ' ἀργοῦσε περισσότερο νὰ φανεῖ. Πέντε μῆνες ὄμως, τώρα οἱ Ρῶσοι ἀγωνίζονται σὰν ἥρωες, θυσιάζοντας ὅλα στὸν ἱερό τους ἀγῶνα γιὰ τὴν παγκόσμια ἐλευθερία καὶ τὴ δικαιοσύνη.

Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους, βέβαια, πού ξαίρουν τὴν ρωσικὴν ἱστορία, ἰδιαίτερα γιὰ κείνους πού παρακολούθησαν μετ' συμπάθεια καὶ θαυμασμὸ τὴν τελευταία ἀναδημιουργία τῆς Ρωσίας, δὲν ἦταν ἀπροσδοκῆτη ἡ ἡρωικὴ αὐτὴ ἀντίσταση. Γιατί ἡ σημερινὴ Ρωσία εἶναι ἀπὸ τὶς λίγες χώρες στὴ γῆς πού ἔχουν βαθιὰ συνείδηση τῆς ἀξίας τῆς ἐλευθερίας. Τὴν ἐλευθερία τῆς τῆς κέρδισε μετ' ποταμοὺς αἱμάτων καὶ μετ' θυσίες καὶ στερήσεις ὑπερανθρώπων, καὶ τὴν ἔδωσε σ' ὅλους τοὺς πολῖτες τῆς, πού μπόρεσαν ἔτσι νὰ ἔχουν ὅλοι μιὰν ἴση θέση κάτω ἀπὸ τὸ λαμ-

πρὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Μετ' τὴν κοινὴ συνεργασία ὄλων τῶν ἐλεύθερων πιά Ρῶσων καθαρίστηκαν τ' ἀμαρτωλὰ ὑπολείμματα τῶν προηγούμενων χρόνων, κ' ἐνωμένοι ὅλοι δόθηκαν στὴ δουλιὰ γιὰ τὴν οἰκοδόμησι ἑνὸς νέου κόσμου στὴν ἀπέραντη πατρίδα τους, μετ' σύμβολο τὴν ἐργασία, τὴν ἰσότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη. Αὐτὰ τὰ ὑψηλὰ ἀγαθὰ τους εἶναι πού βλέπουν πῶς διακυβεύονται τώρα μετ' τὴ χιτλερικὴ εἰσβολή, καὶ γι' αὐτὸ προασπίζονται καθὲ σπιθαμὴ τῆς ἱερῆς γῆς τῶν ἀλύγιστοι, ἡρωικοὶ καὶ μεγαλόψυχοι.

Μαζὶ ὅμως μετ' τὴ δική τους πατρίδα ὑπερασπίζουσι οἱ Ρῶσοι κι ὅλες τὶς χώρες, πολεμοῦνε γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ δικαιοσύνη ὄλων τῶν λαῶν, κι ἀγωνίζονται νὰ σώσουν τὸν πανανθρώπινο πολιτισμὸ ἀπὸ τὸ ζόφο τῆς βαρβαρότητας. Ἡ Ρωσία ὀλοκλήρωσε τὸ ἠθικὸ περιεχόμενον τοῦ συμμαχικοῦ ἀγῶνα, πού τόσο ἐνδοξα το καθιέρωσε ἡ μαρτυρικὴ Ἑλλάδα μετ' τὸ ὑπεροχο παραδειγμὰ τῆς καὶ τὴν ἡρωικὴ θυσία τῆς.

Ὁ ἀγῶνας τῆς σημερινῆς Ρωσίας μᾶς θυμίζει τὸ χαραχτήρα τῆς λαμπρῆς ρωσικῆς λογοτεχνίας μετ' τὸ πανανθρώπινο βάθος τῆς. Παιρνω τοὺς ἐπόμενους γενικοὺς χαρακτηρισμοὺς ἀπὸ τὴν «Ἱστορία τῆς Ρωσικῆς Λογοτεχνίας» τοῦ Νίκου Καζαντζάκη:

«Ἡ Ρωσικὴ φιλολογία ἐπιδιώκει, πέρα ἀπὸ τὴν ἀπλήν ὠραιότητα, θρησκευτικὸς, ἠθικοὺς, φιλοσοφικοὺς σκοποὺς. Ὁ Ρῶσος λογοτέχνης ταραζεται πάντα ἀπὸ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, ἀναζητᾶ ποιοὺς ὁ σκοπὸς καὶ ποιὰ ἡ ἔννοια τῆς γῆς, γιατί ζοῦμε, δουλεύουμε καὶ πονοῦμε... Ἡ τέχνη γίνεται κοινωνιολογικὸ κήρυγμα, φιλοσοφικὴ ταραχὴ κ' ἠθικὴ ἀναζήτησι.— Ἡ Ρωσικὴ φιλολογία εἶναι δημοκρατικὴ... Κ' οἱ πῖο ἀριστοκράτες Ρῶσοι συγγραφεῖς καὶ ποιητῆς ἐνοιῶσαν κι ἀκολούθησαν τὸ χρέος αὐτό: ἄλλοι κατεβαίνουν στο λαὸ γιὰ νὰ γίνουν νοητοί, ἄλλοι μάχονται νὰ ἀνεβάσουν τὸ λαὸ· ὅλοι ζητοῦν ἀκατάπαυτα τὴν ἐπαφὴ μετ' τὴ μᾶζα.— Ἡ Ρωσικὴ φιλολογία εἶναι φιλελευθερὴ κ' ἐπαναστατικὴ... Ὁ Ρῶσος λογοτέχνης μάχεται νὰ ὑψώσει τὸ πνευ-

ματικό και ήθικό επίπεδο του λαού, να του διδάξει τα δικαιώματά του και την αγάπη της ελευθερίας.—'Η ρωσική φιλολογία έχει ήρωικό και μαρτυρικό χαρακτήρα... Οι Ρώσοι λογοτέχνες όχι μόνον εκήρυξαν την Ιερότητα της θυσίας, την ανάγκη να χαθεί το έγω για τη σωτηρία του συνόλου, μά κ' έδιναν πρώτοι το αίματηρό παράδειγμα.—'Η ρωσική φιλολογία, που τόσο βαθιά είναι ριζωμένη στο ρωσικό έδαφος, ξεπέρασε τόσο γρήγορα τα τοπικά της σύνορα κ' έγινε πανανθρώπινη... Καμιά φιλολογία του κόσμου δεν άσκησε, με τόσο ένταση και σε τόσο λίγο χρονικό διάστημα, τόσο γόνιμη επίδραση στον άνθρωπο όσο η ρωσική φιλολογία. Αύτη μάς βοήθησε να αισθανόμαστε πλατύτερα τον κόσμο, να σκύψουμε βαθύτερα στο σκοτάδι της ψυχής μας, να δοΰμε δραματικότερα τον πόνο και τη χαρά της γής. 'Η ρωσική φιλολογία τάραξε γόνιμα την καρδιά μας, μάς έλευθέρωσε από τα στενά, ρωμαντικά και κλασσικά καλούπια της εύρωπαϊκής φιλολογίας και μάς σπρώχνει σε μία νέα, πλουσιότερη, τραγικότερη έναντίση της ζωής.»

Κι αλήθεια. "Όπως πανανθρώπινη στάθηκε ή μοΐρα της μεγάλης ρωσικής λογοτεχνίας, πανανθρώπινη είναι και ή σημασία της σημερινής αντίστασης της Ρωσίας ενάντια στη χιτλερική βία. Γι αυτό ή καρδιά, ο νους κι όλες οι δυνάμεις όλων των δημοκρατικών λαών είναι μαζί της στον Ιερό της αγώνα, γιατί νιώθουν πώς ή συντριβή της γερμανικής πολεμικής μηχανής στη Ρωσία είναι ή άρχή της σωτηρίας του πολιτισμού μας, είναι το θεμέλιο για την τελική νίκη της ελευθερίας κι αυτοδιάθεσης των λαών, είναι το σάλπισμα για την όριστική παγκόσμια ειρήνη.

ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΟΥΣΗΣ

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Η ΝΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

Στις 15 Νιόβρη ο πρωθυπουργός της νόμικης 'Ελληνικής Κυβέρνησης κ. Ε. Τσουδερός μιλώντας στο Λονδίνο είπε πώς ή νέα 'Ελλάδα ύστερ' από τον πόλεμο θά είναι μεγάλη,

γιατί θά περιλάβει στους κόλπους της όλους τους 'Ελληνες, και κείνους που άποτελοΰσαν το έλευθερο ελληνικό κράτος και τους άλλους, της τή Βόρειο 'Ηπειρο, τα Δωδεκάνησα και την Κύπρο. 'Η έπίσημη αύτη δήλωση, όσο κι άν εκφράστηκε σαν δραματισμός, γιόμισε μ' ένθουσιασμό και συγκίνηση τον ελληνικό λαό της Κύπρου, που σε σωρεία τηλεγραφήμάτων στον κ. Τσουδερό διαδήλωσε την πίστη του στο δίκαιο συμμαχικό αγώνα και τη χαρά του για την έπαγγελία αύτη.

Τά «Κυπριακά Γράμματα» συμμαχούν δλόψυχα στην αυθόρμητη αύτη εκδήλωση του ελληνικού κυπριακού λαού και πιστεύουν ακράδαντα πώς ο δραματισμός του κ. Τσουδερού σύντομα θά γίνει πραγματικότητα. 'Η 'Ελλάδα και ή Κύπρος έχουν αναφαίρετο το δικαίωμα να ζήσουν ένωμένες. 'Η μεγάλη Δύναμη που μάς δικαίει το διακήρυξε μύριες φορές πώς τώρα πολεμάει για τη δικαιοσύνη, την ελευθερία κι αυτοδιάθεση των λαών.

Τά «Κυπριακά Γράμματα» εύχαριστούν τον κ. Τσουδερό για την παρηγοριά κ' έλπίδα που στάλαξε στην ψυχή του κυπριακού λαού, κ' εύχονται γρήγορα να γίνει ή νέα μεγάλη 'Ελλάδα, για να βαδίσει ένωμένη κ' ίσχυρη στο δρόμο των μεγάλων πεπρωμένων της.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΛΟΚΚΑΡΗΣ

Στο τευχος αυτό δημοσιεύουμε λίγες παροιμίες από την άρχοντική συλλογή κυπριακών παροιμιών του κ. Αντ. Κλόκκαρη, που κι άλλοτε μάς τίμησε με τη συνεργασία του.

Ο κ. Κλόκκαρης για χρόνια ήταν άνωτερος υπάλληλος του Γεωργικού Τμήματος Κύπρου, από το όποιο θαλερώτατος άποχώρησε τίς μέρες αυτές, γιατί τον έπιασε το όριο ηλικίας. 'Η μακρά και γόνιμη δράση του στο Γεωργικό Τμήμα θά μείνει σαν ένα φωτεινό παράδειγμα στα γεωργικά χρονικά της Κύπρου, γιατί με το λόγο και το παράδειγμά του, με τη στοργή και την όρθη καθοδήγησή του ο κ. Κλόκκαρης έδειξε πώς δεν είναι μόνο έπιστήμονας μεγάλος, μά πώς

αγάπησε βαθιά τὸν ἀγροτικό μας κόσμο, τὸν ἔνωσε, τὸν πόνεσε καὶ προσπάθησε νὰ τὸν ἀνυψώσει. Ἄλλὰ γιὰ τὸ ἔργο του αὐτὸ ἄλλοι θὰ μιλήσουν εἰδικότεροι. Ἐμεῖς ἐδῶ θέλουμε νὰ τονίσουμε ἓνα ἄλλο πεδίο τῆς ἐργασίας του: τὸ λαογραφικὸ καὶ λογοτεχνικὸ. Γυρίζοντας τὰ κυπριακὰ χωριά μάζευε σάν τῆ μέλισσα τὴν ἀποκρυσταλλωμένην σὲ παροιμίες σοφία τοῦ λαοῦ μᾶς, τὰ τραγούδια του κι ἄλλο σημαντικὸ λαογραφικὸ ὕλικό, τὸ σχολίασε μὲ ἀγάπη καὶ περισκεψη καὶ σήμερα ἔχει μιὰν

πραγματικὰ ἀρχοντική συλλογή. Κι ἀκόμα, τῆ γεωργική του πείρα τῆ μετάπλασε σὲ τραγούδι, σὲ πολλὰ τραγούδια, ἀπλὰ καὶ διδαχτικά, ὥστε, σάν τὸν παλιὸ Ἡσίοδο, νὰ γίνετ τὸ ἔργο του αὐτὸ ἓνα πραγματικὸ γεωργικὸ ἐγκόλπιο σὲ λογοτεχνική μορφή.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία πὼς τώρα, ποῦ ἡσυχάζει ἀπὸ τῆ δημόσια ὑπηρεσία ὁ κ. Α. Κλόκκαρης, θὰ στρέψει τὴν προσοχή του καὶ τῆ δράση του περισσότερο στὸ πεδίο αὐτὸ καὶ θὰ δημοσιέψει τὰ ἔργα του αὐτὰ γιὰ τὸ γενικὸ καλὸ τοῦ τόπου.

ΚΥΠΡΙΑΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΣΧΟΛΙΟ ΣΕ ΜΙΑ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΙΓΡΑΦΗ*

Σ' ἓνα μου ἄρθρο μὲ τίτλο «Μεσαιωνικὰ Σύμμεικτα Κύπρου: Corri-

genda» ποῦ δημοσιεύτηκε σὲ τοῦτο δὲ τὸ περιοδικὸ (ἔτ. Ε', ἀρ. 65, σ. 312—7) εἶχα συμπεριλάβει καὶ μιὰ ἐπιγραφή, ξεσηκωμένη ἀπὸ τὸν Ἅγιο Μάμαντα στὸ Λουβαρὰ τῆς ἐπαρχ. Λεμεσοῦ :

ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΘΗ Ο ΘΕΙΟΣ ΟΥΤΟΣ Κ(ΑΙ) ΠΑΝΣΕΠΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΙΟΥ
ΕΝΔΟΞΟΥ—ΜΕΓΑΛΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΜΑΜΑΝΤΟΣ ΔΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ
Κ(ΑΙ) ΠΟΛΛΟΥ ΠΟΘΟΥ ΔΕΙΜΝΗ|ΣΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ Θ(Ε)ΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΠΡΩΤΟΙΕΡΕΩΣ ΕΝ Ε'Ι ς^ωΞωΓω
ΑΠΟ ΚΤΙΣΕ[ΟΣ] ΚΟΣ[ΜΟΥ] | ΑΝΙΣΤΟΡΗΘΗ ΔΕ ΔΙΑ ΕΞΟΔΟΥ Κ(ΑΙ)
ΠΟΛΛΟΥ ΠΟΘΟΥ ΙΩΑΝΟΥ ΤΟΥ ΚΡΟΜΙΔΟΥ Κ(ΑΙ) ΟΜΩΤΟΥ ΤΟΥ
ΑΥΤΟΥ | ΧΟΡΙΟΥ Κ(ΑΙ) ΚΥΡΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΠΕΛΕΚΑΝΟΥ Κ(ΑΙ)
ΟΜΩΤΙ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΧΟΡΙΟΥ | ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΜΒΙΩΝ ΑΥΤΩΝ ΕΙΡΗΝΗ|Σ
Κ(ΑΙ) ΕΛΕΝΗΣ ΕΝ ΕΤΕΙ ΤΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ) ΗΜΩΝ ΙΣ ΧΥ ΑΥς^εω
Κ(ΑΙ) ΟΙ ΘΕΩΡΟΥΝΤΕΣ Κ(ΑΙ) ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΝΤΕΣ ΕΥΧΕΣΘΑΙ
ΑΥΤΟΙΣ | ΔΙΑ ΤΩΝ Κ(ΥΡΙΩΝ) ΙΝΑ ΕΥΡΩΣΙΝ ΕΛΕΟΣ
ΕΝ ΗΜΕΡΑ ΚΡΙΣΕΩΣ ΑΜΗΝ | ΚΑΙ Ο ΙΣΤΟΡΗΣΑΣ ΑΥΤΟΝ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΟΥ ΤΟ ΕΠΙΚΛΗΝ ΓΟΥΛ

Ἡ λέξη 'ΟΜΩΤΟΥ' καὶ 'ΟΜΩΤΙ'
—ἀρχαῖος καὶ δημοτικὸς τύπος—στὴν
βῆ καὶ 8ῆ γραμμῇ μου γέννησε τότε,
σχετικὰ μὲ τῆ σημασία τῆς, μερικὲς
ἀπορίες καὶ ἡ σκέψη μου περιστρά-
φηκε γύρω ἀπὸ κάποιες ὑποθέσεις.
Δὲν μπόρεσα, ὅμως, νὰ στηριχθῶ
κάπου γιὰ νὰ προχωρήσω πρὸς τὴν

βεβαιότητα. Φρονῶ τώρα πὼς πέ-
τυχα νὰ βρῶ τὴν ἀκριβῆ καὶ πραγ-
ματικὴ τῆς σημασία. Πρέπει γι αὐτὸ
ν' ἀναφερθεῖ κανένας πρῶτα στὸν
Mas Latrie, *Hist. de Chypre*, III, 234,
235. Ἐδῶ ἀκριβῶς δημοσιεύονται
δυσὲς ἔγγραφα παρμένα ἀπὸ τὸ ἐπί-
σημο ἀρχεῖο τῆς Λουζινιανῆς Βασι-
λικῆς Αὐλῆς τῆς Κύπρου ποῦ ἀνα-
φέρονται στὴ χειραφέτηση μερικῶν
δοῦλων γιὰ νὰ ἱερωθοῦν ἢ νὰ γίνουν
jurés. Τὸ πρῶτο, μὲ ἡμερ. 1ῆ Δεκεμ.,
1468, ἀρχίζει: «Le roi monseigneur
manda que sa seigneurie fist jurré
Yiorgin tou Cachouria, de la presterie
de Alona.

* Εὐχαριστῶ τὸν κ. Παπαχαραλάμπος, καθηγητὴ τοῦ Παγκ. Γυμνασίου γιὰ τῆς ὠφέλιμες παρατηρήσεις ποῦ εἰσηγήθηκε σχετικὰ μὲ τὸ θέμα ποῦ πραγματεύομαι καὶ τὸν διδάσκαλο Πραστεῖοῦ 'Μεσσαρίας', κ. Πολύδωρο Παπαϊακώβου γιὰ τῆς πολύτιμες συμπληρωματικὲς πληροφορίες ποῦ μοῦ ἐδῶκε ὅσον ἀφορᾷ τὸν θεσμὸ τῶν 'μότιδων' κατὰ τὴν τουρκοκρατία, τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἀγγλοκρατίας καὶ σήμερα.

Sachés que Yani Yorgin tou Cachouria nostre serf de la montaine de Peristeron, de la presterie de Alona, nous a ofri besants deuscents pour estre juré doudit leuq orenq des autres jurés, en la main de Sire Johan Stranbailli, le trezorier de nostre segrete...» Τό δεύτερο ἡμερολογημένο στις 8 τοῦ Φλεβάρη, 1469, ἀναφέρει: «Le roi monseigneur manda pour devenir prestre [et juré] les desous nommés.

Sachés que les nommés nos serfs des cazaus sous divizés nous ofrrent besants troissens, cc' est assavoir Linbiti tou Simio, de Marathasses de Moutoula, pour devenir prestre, besants deuscents; et Vasilli papa Yorgin Linbiti tou Curiosi le bournis dit Clopin de Letinbou, pour estre jurré dudit leuq o renq des autres jurrés doudit leuq, besants cent...»

Ἀκόμη, στὸ κεφ. Note sur les baillis, capitaines, civitaines, catapans et autres magistrats mentionnés dans le livre de la secrète de Nicosie de l' an 1468—1469,» (σ. 813) ὁ γάλλος ἱστορικός γράφει: «Quelques circonstances fournies par le registre de la secrète sembleraient indiquer que certaines formes administratives et judiciaires, imitées, de la cour de bourgeois de Nicosie, étaient étendues jusque dans les plus petits bourg de l' ile. Letinbou, village du district de Paphos, comptant à peu aujourd' lui cinquante feux, et Alona, hameau du rang de presterie, dans le district de Morpho, avaient de jurés repondant aux bourgeois des la cour du vicomte. Ces magistrats, choisis et nommés par le roi parmi les habitants notables de la localité, jouissaient de la prérogative d' assister le chef du pays, bailli ou civitain, dans la distribution de la justice inférieure»

Λοιπὸν, ἀποτελοῦσαν γενικὰ οἱ jurés ἓνα εἶδος ὀρκοματικῆς ἢ ὀρκωτοῦ ἀμάτος καὶ ἦταν γνωστοὶ στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ ὡς *μότιες*. Ὁ Σάθας, *Μεσ. Βιβλ.* Βενετία, 1877, τ. 1στ' (Ἀσιζαὶ τοῦ Βασιλείου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Κύπρου) συζητώντας τὴν προέλευση τοῦ νομοθετικῆς αὐτοῦ κώδικα ὀνομάζει τοὺς jurés 'ἐνόρκους κριτάς', 'ἐνόρκους ὁμάτας', 'ὁμάτας', (σ. νά, σ', οβ', ογ'): «.. ἐν Κύπρῳ ἐν καὶ μόνον δικαστήριον ἐλειτοῦργει ἢ ἐν τῇ πρωτευούσῃ

Λευκωσίᾳ ἀλλὰ τῆς Βουρgeoisίας, ἀποτελούμεν ἑκ δώδεκα ὁμοτῶν διοριζομένων ὑπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν προκριτῶν»

Σὲ πολλὰ κυπριακὰ χωριά ὑπάρχουν σήμερα οἱ λεγόμενοι 'μότιδες' ἢ 'μότιες', * (ἐν. ὁ μότις), ποὺ ὑπῆρχαν ἐπίσης καὶ στὸν καιρὸ τῆς τουρκοκρατίας. Τὰ καθήκοντά των, ὅμως, δὲν φαίνεται νὰ ἦταν ἀκριβῶς τὰ ἴδια μ' ἐκεῖνα τῶν jurés τῆς ἐποχῆς τῶν Λουζινιανῶν. Ἐξηγουοῦμαι: κατὰ τὴν τουρκοκρατίᾳ ὁ τόπος εἶχε διατρεθεῖ σὲ 'μουκαττάδες', περιοχῆς μὲ ὠρισμένα χωριά, ποὺ ἡ παραγωγή τῶν δημητριακῶν καὶ ἄλλων καρπῶν ἦταν ἐπιβαρυνμένη μὲ φόρους ἢ δασύματα πρὸς ὄφελος ὠρισμένων στρατιωτικῶν σωμάτων ἢ θρησκευτικῶν ἢ πολιτικῶν σωματείων ἢ καὶ ἀτόμων ἀκόμη. Τοὺς φόρους ἢ τὰ δασύματα αὐτὰ ὑπῆρχαν πρόσωπα ποὺ τὰ ἐνοικίαζαν ἀπὸ τὴν πολιτεία ἢ τοὺς δικαιοῦχους τῶν καὶ ἀνελάμβαναν οἱ ἴδιοι τὴν εἴσπραξη (Ἀρχ. Κυπριανοῦ, *Χρον. Ἰστ. τῆς Νήσου Κύπρου*, (ἐκδ. Λευκ., 1934), σ. 444, 445), καὶ ἦταν γνωστοὶ ὡς 'μουκκάτατζηδες'. Ἡ ἐκτίμηση γινόταν ἀπὸ τοὺς 'μότιδες' ποὺ τοὺς διορίζαν οἱ ἴδιοι διαλέγοντας τοὺς συνήθως ἀπὸ κατοίκους τῶν σχετικῶν περιοχῶν καθὼς καὶ ἡ εἴσπραξη. Εἶχε, ὅμως, καὶ τὸ χωριὸ τοὺς δικούς του 'μότιδες', ἔμπειρους καὶ τίμιους χωρικούς ποὺ, ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἢ σὲ περίπτωσι διαφωνίας μεταξὺ τῶν ἐνδιαφερομένων, παρουσιάζονταν διοριζομένοι γιὰ νὰ ἐκτιμήσουν τὴν ποσότητα τῆς φορολογητέας ἐσοδείας: Σύμφωνα μὲ τὸ ἄρθρο 6 τοῦ Νόμου 9 shaban, 1277, (Δ Νικολαΐδου, *Ὁθωμαν. Κώδικες*, Κωννπολις, 1869, ὁ. 728), «τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς δεκατίσεως, οἱ μὲν Μουσουλμάνοι διὰ τῶν ἱμαμῶν, οἱ δὲ Χριστιανοὶ διὰ τῶν ἱερέων, συνηγορισμένοι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ,

* ἡ λέξη δὲν πρέπει νὰ σχετισθεῖ μὲ τὸ μέτρο χωρητικότητας 'μόδιον' (τό), ἢ (ὁ) μόδιος. Τὸ πρόσωπο ποὺ εἶχε τὴν ἐπιβλεψὴ τῆς καταμέτρησης τῶν σιτηρῶν στὰ τουρκικά χρόνια ὀνομαζόταν μεμμούρης (τ. memur) καὶ κοριτζῆς ὁ βοηθός του. Ὁ Κ. Χατζηωάννου (Περὶ τῶν ἐν τῇ Μεσ. καὶ Νεωτ. Κυπριακῇ Ἐναν Γλωσσικῶν Στοιχείων, Atheni, 1936, σ. 49) δίνει ὁ μόδιος καὶ τὸ μόδιον ὄχι ὅμως καὶ μότις, μότιδες μὲ τὴ σημασία τοῦ μετρητῆ.

βεβαιούσιν δι' ὄρκου ὅτι δικαίως θέλουσιν ἐκπληρώσει τὰ καθήκοντά των». Πιὸ ὕστερα (μόλο πού αὐτὸ δὲν ἴσχυε στὴν Κύπρο, εἶναι ὅμως ἀναπαραγωγὴ τῆς ἴδιας ἀρχῆς) τὸ 7ο ἄρθρο τοῦ τουρκικοῦ «περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραλαβῆς τῆς δεκάτης νόμου» προνοοῦσε: «Ἐν ἡ περιπτώσει δὲν ἐπέλεθον συνεννόησις ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ὡς πρὸς τὸ ποσὸν τῶν δεκατιζομένων προϊόντων, διορίζονται καὶ ἀποστέλλονται συνεπείᾳ αἰτήσεων, ἐνῶ τὸ προϊόν εἶναι ἐκτεθειμένον, ὑπὸ τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου τῆς ὑποδιοικήσεως δύο πραγματογνώμονες οἵτινες καὶ ὀρκίζονται» (Δ. Νικολαΐδου, *Ὄθωμανικοὶ Κώδικες*, Κηπολις, 1891, τ. Δ', σ. 3921 καὶ G. Young, *Corps de Droit Ottoman*, Oxford, 1906, τ. V., σ. 311: deux estimateurs compérens et dignes de confiance et qui seront nommés après avoir été assermentés.» "Ἐτσι συνεχίζεται καὶ διατηρεῖται ἡ ὑποκειμένη βασικὴ ἀρχὴ τοῦ θεσμοῦ τῶν ἐνόρκων, (; τῶν jures jurati τῶν questiones perpetuae τῶν Ρωμαίων), γιὰτι παρεμβαίνουν γείτονες ἢ περιοικοὶ σχετικὰ μὲ τὸν καθορισμὸ κάποιου ζητήματος πού ἐνδιαφέρει τὸ χωριὸ ἢ τὴν περιοχὴ τῶν (Pollock and Maitland, *The History of English Law*, Cambridge, 1899, τ. 1., σ. 117: «The essence of the jury... seems to be this: a body of neighbours is summoned by some public officers to give upon oath a true answer to some question»).

Ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνηση τῆς κατοχῆς εἶχε παραλάβει ἀπὸ τὴν προκάτοχο τῆς τὸ σύστημα τῆς ἐκτίμησις τῆς δεκάτης, (κατάργησε, ὅμως, τὸ καταπιεστικὸ κι ἀνήθικο σύστημα τῆς ἐνοικίασης πού στάθηκε ἀφορμὴ νὰ πλουτίσουν ἀπὸ τὴ ράχη τοῦ φτωχοῦ λαοῦ οἱ ἐπιτηδαιοὶ μεγάλοι δραγομάνοι καὶ κοτζαπάσηδες), καὶ τῶχε διατηρήσει ἴσαμε τὶς 18 τοῦ Φλεβάρη, 1926, τὴ χρονιά πού καταργήθηκε ἡ δεκάτη, μιὰ γιὰ πάντα (Law of 1926). Τὸ ἐπόμενο σχετικὸ ἀπόσπασμα εἶναι διαφωτιστικόν: «The quantity of any titheable produce shall if and so far as it shall be possible be estimated by weight or measure, otherwise it shall be estimated by two assessors one to be appointed and paid for by the Government, and the other, hereinafter styled «village assessor»

and paid for by the inhabitants of each village or place where such assessments shall be necessary» (Ordinance No. V. 1881, 'To facilitate the collection of tithes', Cyprus Gazette, No. 68, 24/81, σ. 82—83 καὶ Statute Laws of Cyprus, 1924—1931, τ. I., σ. 246). Αὐτὸς ὁ «village assessor» (ὁ Ζαννέτος τὸν μεταφράζει *δεκατιστὴ* στὸ ἀπόσπασμα πού δημοσιεύει ἀπὸ τὸ Correspondence respecting the affairs of Cyprus, June, 1881, σ. 20) μὲ τὸ νέο τοῦ ἐπίσημο ὄνομα δὲν ἦταν ἄλλος ἀπὸ τὸν «μότι» καὶ μὲ τὸ ἴδιο ὄνομα ἐακολούθησε νὰ ἐνεργεῖ ἴσαμε τὴν κατάργησι τῆς δεκάτης. Ἄν ἀκόμα ἐνθυμηθεῖ κανεὶς ὅτι ἀπ' ἀφορμὴ τὰ ἐπίσημα καθήκοντα τοῦ ἦταν ἀνθρώπος πείρας, δίκαιος καὶ σεβαστὸς ἀπὸ τοὺς συγχωριανοὺς, θὰ καταλάβει γιὰτι ὁ «μότις» προσκαλιόνταν νὰ ἐπέμβει καὶ σὲ ἄλλες τοπικὲς ὑποθέσεις ὡς ἓνα εἶδος εἰρηνοδίκῃ, ὅπως, λογουχάρη, ὅταν γινόνταν ζήμια ἀπὸ κοπάδια προβάτων ἢ αἰγῶν ἢ ἀπὸ ἄλλα ζῶα στὶς ἐσοδεῖες ἢ τὶς φυτεῖες ἐνὸς προσώπου. Αὐτὴ τὴν ἰδιότητα διατηρεῖ καὶ σήμερα, μόλο πού εἶναι γενικὰ πιὰ γνωστότερος ὡς *καστελλάνος*, (καστελλάνος σημαίνει ἐπίσης ἐπιστάτης, ἐπίπτης, νεωκόρος), προσωμίᾳ πού κατηγορεῖται σχετικὰ μὲ τὰ μέλη τῆς χωρικῆς ἐπιτροπείας, τοὺς ἀζάδες, ὅταν ἐνεργοῦν γιὰ κακόβουλες ζημίες προπάντων μὲ βάση τοὺς σχετικούς «περὶ συνεπευθύνων» νόμους. Ὁ συνταγματικὸς *καστελλάνος* καὶ *μότιδων* δὲν πρέπει νὰ ἀναζητηθεῖ βέβαια στοὺς πιὸ νεώτερους χρόνους. Μπορεῖ νὰ ἐξηγηθεῖ καλύτερα κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τοῦ ἐπόμενου ἀποσπασματος πού ἐξετάζει τὸ διοικητικὸ σύστημα στὴν Κύπρο κατὰ τὴ Βενετοκρατία: «Le *châtelain*, dont l'emploi paraît répondre à celui de capitain du temps des Lusignans, veillait aux droits et aux revenus particuliers du domaine public ou du seigneur à qui le village appartenait: «il avait la charge de prendre garde et faire ce qui était nécessaire pour le service du seigneur du bourg ou du village». Il tenait les comptes de la seigneurie, et veillait à l'acquiescement des dîmes dans l'intérêt de l'église... C' était de simples régisseurs pris parmi les bourgeois et le plus souvent parmi les affranchis du pays.»

(Mas Latrie, *Hist. de Chypre*, III., σ. 854).

Στάλλα οί 'μότιδες' έδωκαν τόνω-μα τους σέ τοποθεσίες όπως λογου-χάρη, υπάρχει σήμερα στον Άσκά «τ' άμπέλι του 'μότι» και στο Φτε-ρικούδι όλάκερη τοποθεσία 'μότι-δες.** Άκόμη υπάρχουν οίκογένειες με έπώνυμο 'Μότιδες' (Παραλίμνι). Φαντάζουμαι πώς και τó έπώνυμο Sire Pierre Omote le priour (Mas Latrie, *op cit.*, σ. 362) προήλθε από τó άξι-ωμα του ή τó άξίωμα κάποιου προ-γόνου του που ήταν juré στα φράγκι-κα χρόνια.

ANT. INTIANOΣ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Τίμον Μαλάνου: "Άπαντα. Τό-μος Πρώτος. Ι. 'Ο ποιητής Κ. Π. Καβάφης. 'Ο άνθρωπος και τó έργο του, Μελέτη. ΙΙ. Συμπληρωματικά Σχόλια, 'Αλεξάνδρεια [1941], σ. 221. Γ. Δ. 20.

Γιά τó Ι είχα γράψει μιά κριτική έπισκόπηση στα 'Κυπριακά Γράμμα-τα' Α', 357—360, που σ' αυτή είχα εκθέσει γενικά τίς άπόψεις μου γιά τήν κλασσική αυτή έργασία του κ. Μαλάνου μαζί με κάποιες γενι-κότερες αντίληψεις μου γιά τó κα-βαφικό έργο. 'Η τωρινή έκδοση δέν είναι τίποτε άλλο παρά μιά δεύτερη έκδοση που περιλαμβάνει και τά 'Συμπληρωματικά Σχόλια', (σ. 181—221) που έγραψε και δημοσίευσε γιά ν' άντικρούσει μερικές έσφαλμένες έπικρίσεις που έγιναν σχετικά με τήν κύρια έργασία. Έπωφελήθηκε, όμως, από τήν περίσταση γιά νά έπαναλά-βει έντονότερα μερικά πράγματα, νά υπογραμμίσει και ζελαγαρίσει κά-ποια άλλα, νά προσθέσει κι άλλα, πολύ λίγα, και νά τά ξαναπαρουσι-άσει στην τελειωτική γλωσσική και φραστική τους μορφή.

Θυμούμαι πώς τελειώνοντας τήν προαναφερμένη κριτική μου έγραφα είχα υπόψη μου και τó βιβλίο του 'Αλιθέρησ γιά τó ίδιο θέμα): «'Αξιζει

τόν κόπο νά διαβάζονται τδνα κατόπι του άλλου και θά εύχόμουνα νά δώ μιά συνεργασία γιά τήν προπαρα-σκευή μιάς Καβαφικής βιβλιογρα-φίας και μιά κριτική κριτικής, ένα corpus κριτικής που θά ξεκαθάριζε άντιφάσεις, πλάνες κ' έσφαλμένες γνώμες κι άπόψεις.» Κι αυτό άκρι-βώς είναι, ό,τι άποπειράται—και τó πετυχαίνει βέβαια—νά κάμει ό κ. Μα-λάνος. Τó ευχάριστο είναι πώς και σ' αυτή τήν άσχολία του χρησιμο-ποίησε τήν κριτική του ίδιοφυία γιά νά ξεχωρίσει από τόν κυκεώνα, τó λαβύρινθο, τó πανδαμόνιο τών άπόψεων που ξεφύτρωσαν, ώ του θαύματος, εύθύς μετά τó θάνατο του, (''Νέα Έστία', 1933 (τ. 158), ό,τι άξιζε τó μελάνι, τó χαρτί και τόν κό-πο νά μελετηθεί και νά συζητηθεί και στο τέλος ν' άποδειχθεί ως άβά-σιμο κ' έσφαλμένο. 'Έτσι ή όρθοπρο-ούνη του τόν οδήγησε νά προσέξει τή γνώμη του Καθηγ. Dawkins ('Journal of Hellenic Studies', (1934), 107—108), του 'Αλιθέρησ ('Τό πρόβλημα του Καβάφη', (1934), του Παράσχου (θε-τικώτερη στή 'Νέα Έστία' (1933), 731, παρά στο αφιερωματικό τεύχος του ίδιο περιοδικού) και του 'Άγρα, 'Ο κ. Μαλάνος έχει άποδείξει πειστι-κά πόσο λαθεμένη είναι ή γνώμη του 'Άγγλου Κάθηγητή σχετικά με τήν όρθη σημασία τής λέξης 'τεχνίτης' όπως τήν χρησιμοποίησε στή μελέτη του και που είναι ή πανελλήνια λο-γοτεχνική έννοια. Επίσης ανατρέπει τήν άποψη πώς οί περαστικές γνω-ριμίες του ποιητή φύλαξαν τίς πιο εύχάριστες αναμνήσεις γιά τή λογο-τεχνική προσωπικότητα του. 'Ο Μ. δέν άρνείται τή γοητεία που έξασκού-σε ό ποιητής πάνω στον άντικρυνό του συνομιλητή γιατί σ' αυτές τίς περιπτώσεις έδινε, φυσικά, ό,τι καλύ-τερο είχε από τόν εαυτό του. Άρνεί-ται όμως πώς ό περαστικός έπικρί-της είχε τήν εύκαιρία νά γνωρίσει τόν χαρακτήρα του ποιητή που είναι τόσο στενά συνυφασμένος με τó έργο του, τόσο μάλιστα που κάθε διχοτομία νά τó κάνει σκοτεινό κ έντελώς άκατάληπτο. Γράφει άκόμα ό Dawkins υπερπαραστικά: «Here we have the speech of the *advocatus diaboli*, carefully and systematically set forth» άφού παραπάνω είχε γράψει:

** Τίς πληροφορίες αυτές τίς όφειλω στον κ. Κ. Στάθη από τόν Άσκά.

«he [ὁ Μαλάνος] is so much out of sympathy with Cavafy's work and style that he is quite incapable of feeling, and certainly of making his readers feel, the extra-ordinary charm and emotional power of many of the poems» και «... it is a matter for astonishment that with such a poor equipment of poetic sensibility he ever set out to write this book at all. With Cavafy's poetry he is certainly entirely out of sympathy.»

Κάθε άλλο, γιατί έκτός πού ἡ μελέτη στό σύνολο τῆς ἐμπνέεται ἀπό μιὰ βαθύτατη συμπάθεια, (ἔπειτα ὁ Μαλάνος δέν ἐπηρεάστηκε ἀπό τήν ιδέα πῶς ὁ ποιητής ἦταν τὸ ἀνεβασμένο σέ βάρθρο ὑπεροχοποιμένο εἶδω-λο τῶν μειχτῶν καθαρευουσιάνων, σχολαστικῶν καθηγητῶν προπάντων, πού τὸ ἔσειαν προκλητικά μπροστά στά μάτια τῶν ἀγνῶν δημοτικιστῶν), ὁ κριτικός τοῦ Καβάφη ἦταν ἀκριβῶς ὁ ἀνθρωπος μέ τόν ἐξοπλισμό τῆς ποιητικῆς εὐαισθησίας πού χρειαζόταν ἡ καθαφική περίπτωση. Ὅποιος ἔχει μελετήσει τὸ ποιητικό ἔργο τοῦ κριτικοῦ θ' ἀντιληφθεῖ μ' εὐκολία, σέ μερικές κύριες γραμμές, τήν ποιητική συγγένεια του, 'φύσει καί θέσει', μέ τὸ καθαφικό ἔργο: ἐνώθω τήν κοινὴ ἀγάπη γιά τὸ ἔργο τῶν ποιητῶν τῆς ἀλεξανδρινῆς ἀνθολογίας, (καί τῆς παρακμῆς ἀκόμη), τῆ φραστική μελέτη, τήν κυριολεξία, τήν καλοβαλμένη λέξη, τήν ἰσορροπία μέ τήν ὑποταγή τῆς ποιητικῆς οὐσίας στήν ποιητικὴ μορφή. Μονάχα πού ὁ Μαλάνος πιστεύει ἀκόμη πῶς ὁ ποιητής εἶναι ἡ πρέπεια νάναι καί θεόπνευστος: «Προσωπικός ἐγώ, μολονότι μοῦ εἶναι ἀδύνατο νὰ ἀνεχθῶ ποιήματα χωρίς τέχνη, εἶμαι βαθειὰ πεπεισμένος ὅτι κάθε ἀληθινὸ ποίημα εἶναι πάντοτε καί *κάτι ἄλλο*.» Ὁ καθ. Dawkins (μειχτὸς καθαρευουσιάνος) ἀπὸ ὑπερβολικῆ, ἴσως, συμπάθεια πρὸς τόν Κ. παρεξηγεῖ τόν κριτικό του καί τόν ἀδικεῖ.

Τῆ γνώμη τοῦ Ἀλιθέροη πῶς ὁ Κ. βρῆκε τὰ πρότυπα του στὸν Browning δέν τὴν παραδέχεται κ' οἱ λόγοι πού δίνει δέν ἀφήνουν καμμιά ἀμφιβολία πού νὰ ἐπιτρέπει νὰ μὴν εἶναι πεισιτικός. Τῆ μόνη συγγένεια πού βρῖσκει ἀναμεταξύ των εἶναι στὸ περιεχόμενο πιά πολύ: στιχοῦρημα τῆς λογικῆς. Ἄλλως τὰ δυὸ ἔργα

εἶναι ἡ ἀντίθεση τοῦ φόρτου καί τῆς λιτότητας, τῆς ἀγωνίας γιά τὴν λεκτικὴν ἀξία καί τῆς ἀδιαφορίας γιά τὴ μουσικὴν ἀλληλουχία τοῦ λόγου. Ὁ Μαλάνος ἔδειξε τις ὀρθές ἐπιδράσεις καί μέ τις ἀπόψεις του συμφωνεῖ ὁ Ἄγγλος καθηγητής: «As Mr Malanos has well pointed out, Cavafy's affinities are with Callimachus and the Alexandrian mimes».

Εἶναι ἄξιο ἀπορίας ἀκόμη γιατί ὁ Παράσχος στήν κριτικὴ ἐπιθεώρηση πού ἔκανε τοῦ βιβλίου τοῦ Μαλάνου ἐνῶ φτάνει νὰ παραδεχθεῖ τὴν ὀρθότητα τῶν τεσσάρων πέμπτων τῶν ἀπόψεων του—τὸ ἀντίθετο θάταν προσβολὴ πρὸς τὴν ὀξεία κρίση καί ἰσορροπημένη ὀρθοφροσύνη του—δέν μπορεῖ νὰ καταπνίξει τελείως μέσα του τὴ φωνὴ τῆς ρωμαντικῆς συμπάθειας καί τῆς λογοτεχνικῆς προκατάληψης. Ὁ κριτικός τοῦ Καβάφη δέν τοῦ ἀρνείται πέρα-πέρα τὸ θαύμα τῆς ἐπιτυχίας. Ἀπεναντίας τὸ ἀποκαλύπτει καί τὸ ἐξαιρεῖ ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχει. Ἄν τῆς περισσότερες φορές λείπει, αὐτὸ ὀφείλεται στοὺς ψυχολογικοὺς ἐκείνους ὄρους πού κυριάρχησαν δεσποτικά πάνω στὸν ἄνθρωπο. Καί φταίει ἀκόμη ἡ ὑπερβολικὴ μανιέρα, πού τόσο στενὰ κ' εὐσυνείδητα καλλῆργησε, αὐτὸς ὁ καθαφισμός του. Οὔτε ἡ αἰσθητικότητα ἀποκλειστικῶς θὰ μπορούσε νὰ προμηθεύσει τὸ κλειδί γιά ν' ἀνοιχθεῖ ἡ θύρα πρὸς τὴν κατανόηση κ' ἐκτίμηση τοῦ ἐξαιρετικοῦ αὐτοῦ ἔργου. Τὴν τελευταία μέθοδο χρησιμοποίησε ὁ Ἄγγλος καί γι αὐτὸ μᾶς ἔδωκε «ἐνα κομπολόι ἀπὸ ὑπέροχες παρανοήσεις!»

Συμφωνῶ πλήρως καί συνυπογράφω τὸ ἐπόμενο ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ «Συμπληρωματικὰ σχόλια». Ἴδου το: «Τὸ βιβλίο μου ἦταν μιὰ ἔμμεση ἀπάντηση σέ ὄλες αὐτές τις παρανοήσεις. Προσπάθησα νὰ βάλω τὴν Ἑλλαδικὴ κριτικὴ γιά ὅτι ἀφορᾶ τόν Καβάφη καί τὸ ἔργο του στὸν ἴσιο δρόμο, γιατί παρ' ὅλα τὰ ἄρθρα πού εἶχαν γραφεῖ ὡς ἐκεῖνο τὸν καιρὸ γι αὐτόν, ἔμεινε πάντοτε νὰ παρουσιάσει κάποιος τὸν πραγματικὸ Καβάφη, τὸν Κ. πού βρῖσκομε ὀλάκερο καί μέσα στὸ ἔργο του.»

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ο Δασικός Σύνδεσμος Κύπρου προκήρυξε ποιητικό διαγωνισμό με θέμα τὸ δέντρο καὶ τὴς ὀφελείες του. Βραβεύθηκαν με πρῶτο βραβεῖο ποιήματα τῶν κ.κ. Σ. Κυπραγόρα, Κ. Κλεάνθους καὶ Τ. Γαλάνη καὶ με δεύτερο τῶν κ.κ. Φ. Εὐάγγη, Κ. Μιχαλόπουλου, Κ. Κερνέρα καὶ τῆς δ. Δ. Χρουσοπούλου.

Τὰ ποιήματα αὐτὰ κυκλοφόρησαν καὶ σὲ ἰδιαιτερο φυλλάδιο,

—Τις μέρες αὐτὲς ὁ κ. Τ. Ἀνθίας κυκλοφορεῖ μετάφραση στ' ἀγγλικά μερικῶν ἡθογραφικῶν διηγημάτων του με τίτλο «Cyprius Village Stories». Ὁ ἴδιος κυκλοφόρησε τὴ μουσική του «Ἁ Βασίλη» με ἑλληνικά καὶ ἀγγλικά λόγια με τίτλο τὸ «Τραγοῦδι τῆς Πρωτοχρονιάς».

—Πήραμε τὸ νέο ποιητικὸ βιβλίον τῆς δ. Εὐγ. Παλαιολόγου ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια με τίτλο «Κι ἄλλα τραγοῦδια».

—Πήραμε τὴς ἐφημερίδες: «Ἐλευθερία», «Ἀνεξάρτητος», «Κυπριακὸς Τύπος», «Φωνὴ τῆς Κύπρου», «Χρόνος», «Παρατηρητὴς» καὶ «Πάφος».

—Κυκλοφόρησαν ὄχι καλλιτεχνικὲς κάρτες, ξυλογραφίαι τοῦ ἐκλεκτοῦ Κυπρίου ζωγράφου κ. Τηλ. Κάνθου. Τὰ θέματα τοὺς εἶναι κυπριακά τοπία καὶ ἀρχαιολογικὸι τόποι καὶ τύποι Κυπρίων γυναικῶν. Ὁλόκληρη ἡ σειρά πουλιεῖται τρία σελίνια.

—Σὲ λίγες μέρες κυκλοφορεῖ τὸ νέο βιβλίον τοῦ κ. Παντ. Μπιστῆ «Ὁ ἱερός μας ἀγῶνας» με θέμα τὸν τελευταῖον ἑλληνικὸν πόλεμον. Ἡ ἐκδόσι εἶναι ἐπιμελημένη καὶ καλλιτεχνική καὶ στολίζεται ἀπὸ 15 ὥραιες ξυλογραφίαι τοῦ κ. Τ. Κάνθου.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παύλου Κ. Βρενενίου, *Προσβυτέρον*, "Κατακτητικὰ προσπάθειαι τῆς Ἰταλίας ἐν Αἰθιοπία καὶ Ἀλβανία". Λευκωσία—Κύπρου, 1941, σ. 208. Τιμὴ διὰ τὴν Κύπρον σ. 3, Αἴγυπτον Γ. Δ. 25.

Εὐέλθοντος Γ. Πισογιάννη [Ἐὐσκόπου Πεύκη], "Σκλάβοι Ἑλλάδα", 8 ποιήματα. Ἐκδόσις ὑπὲρ ἑθνικῶν ἐράνων. Λεμεσὸς [Κύπρου] 1941. Τιμὴ προαιρετική.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

κ. Λ. Μ. Λευκωσία: Τὸ διηγημά σας «Μάγισσα Γαλάτεια» εἶναι γραμμένο με πολὺ συγκινημένη διάθεσι, μὰ ἴσα ἴσα γι' αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον σὸ τεχνικὸν τὸ μέρος. Ἀφήσατε τοὺς πολλοὺς καὶ παρατραβημένους λυρισμούς καὶ μιλήσατε ἀπλούστερα καὶ πραγματικώτερα γιὰ τὴ θάλασσα. Θὰ εὐχαριστηθῶμε πολὺ νὰ σὰς γνωρίσουμε. Πέραστε ἀπὸ τὸ γραφεῖον μας.—κ. Ε. Κ. Ἰακ. Λευκωσία: Τὸ ποιημά σας μὰς ἄρεσε καὶ τὸ δημοσιεύομε. Γνωρίσατε μὰς

νὰ σας.—κ. Κ. Κλ. Λευκωσία: Τὰ νὰ σας ποιήματα εἶναι πολὺ ἀδύνατα σχετικὰ με τὰ προηγούμενα σας. Ἐσεῖς μπορεῖτε νὰ παρουσιάσατε πολὺ καλύτερη ἐργασία πιά. Ἐχομε ἀπαιτήσεις περισσότερες ἀπὸ σὰς.—Ο. Χ. Ἐ. Ν., Λεμεσὸς: Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. Σὰς στέλνομε τὸ περιοδικόν.—κ. Α. Κλ. Κτήμα: Εὐχαριστοῦμε. Σὰς γράφομε ἰδιαιτέρα.—κ. Ν. Ο. Ἰ.κ. Μόρφου: Εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρουσα καὶ σημαντική ἡ λαογραφική σας ἐργασία. Στοιχειοθετήσαμε ἕνα μεγάλο κομμάτι, μὰ ὁ χώρος μὰς εἶναι λίγος καὶ τὸ ἀφήσαμε γιὰ τὸ ἐπόμενο μὰς ἰμὲ τὰ ἄλλα. Ἡ ποιητική σας παραγωγή εἶναι ἀδύνατη ἀκόμη, μὰ δειχνεῖ μεγάλη καὶ καλὴ ἐξέλιξι. Τὸ βιβλίον μὲ μὰς ζητήσατε τὸ δόσαμε στὸν κ. Χρ. Χρ. Δυστυχῶς τὸ προηγούμενον φύλλον ἐξαντλήθηκε καὶ δὲν εχομε νὰ σὰς στείλομε.—κ. Κ. Σ. τ. Ἀγχα: Τὰ ποιήματα σας εχομε πολὺ ρητορικὸν καὶ φλυαρία. Μερικὸι στίχοι εἶναι καλοὶ.—κ. Α. Παν. Βαρσῶσι: Εὐχαριστοῦμε. Θὰ τὰ δημοσιεύομε σὸ ἐπόμενο.—κ. Χρ. Π. Ἐ. τ. ρ. Ἀλεξάνδρεια: Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ συνεργασία καὶ τὴ συνδρομή. Περιμένομε περισσότερες καὶ γονιμώτερες ἐνέργειαι ἀπὸ σὰς. Σὰς γράφομε καὶ ἰδιαιτέρα.

Παρακαλοῦμε ὅσους ἀλληλογραφοῦν με τὸ περιοδικὸν μὰς νὰ σημειώσουν ὅτι ἀλλάξε ἡ διεύθυνσις τοῦ γραφείου μὰς καὶ ν' ἀπευθύνουν τὴς ἐπιστολὰς τῶν: Κυπριακὰ Γράμματα, ὁδὸς Οὐζουνιανῶν ἀρ. 19, Λευκωσία. Στὴν ἴδια διεύθυνσι θὰ μὰς βροῦν κάθε μέρα στὴς 2-4 μ. μ.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ

Σὲ λίγες μέρες

ΠΑΝΤΕΛΗ Γ. ΜΠΙΣΤΗ

«Ο ΙΕΡΟΣ ΜΑΣ ΑΓΩΝΑΣ»

Λογοτεχνική ἐξιστόρησις τοῦ τελευταίου Ἑλληνικοῦ Πολέμου, με 15 ξυλογραφίαι τοῦ ζωγράφου

κ. ΤΗΛ. ΚΑΝΘΟΥ

Ζητήσατε τὸ ἀπὸ τὰ «Κυπριακὰ Γράμματα», ὁδὸς Οὐζουνιανῶν, ἀρ. 19 Λευκωσία.

Ἐπεύθυνος ἰδιοκτήτης Ν. Ι. Κρανιδιώτης—Κερύνια.

Τυπογραφεῖον «ΝΕΟΣ Κόσμος», Θ. Κυριακίδη—Λευκωσία.

Ἄναζουφίζει τοὺς πόνους καὶ κοιμίζει

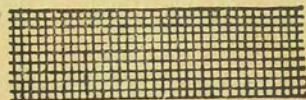
ΣΑΚΑΤΕΜΑ

ΟΣΦΥΑΛΓΙΑ

Τὸ πόνον ἀποτελεσματικὸν φάρμακον κατὰ τῶν πόνων τῆς μέσης καὶ ράχης εἶνε τὸ ΣΛΟΑΝΣ. Ἐπαλειφόμενον ἄνευ ἐντριβῆς συντελεῖ εἰς τὴν κυκλοφορίαν νέου αἵματος μέσθ τῶν πονεμένων μελῶν τοῦ σώματος, ἅτινα θερμαίνει, διαλύει καὶ κρυολόγημα ἀφαιρεῖ τοὺς πόνους καὶ ἀναζωογονεῖ τοὺς μῦς. - Ὁ ὕπνος σας ἀποκαθίσταται ἰαθὺς, καὶ ἤσυχος. Δικαίως δὲ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων ἐπικαλοῦσι τὸ Σλόανς Λίμεντ ὡς δῶρον τοῦ Θεοῦ.

Ἐνθυμείσθε τὸ SLOAN'S

Τὸ παγκοσμιον φήμις ὑγρὸν πρὸς ἐπάληθριν μετὰχειριζόμενον ἀπὸ 133 ἔθνη

SLOANS LINIMENT

